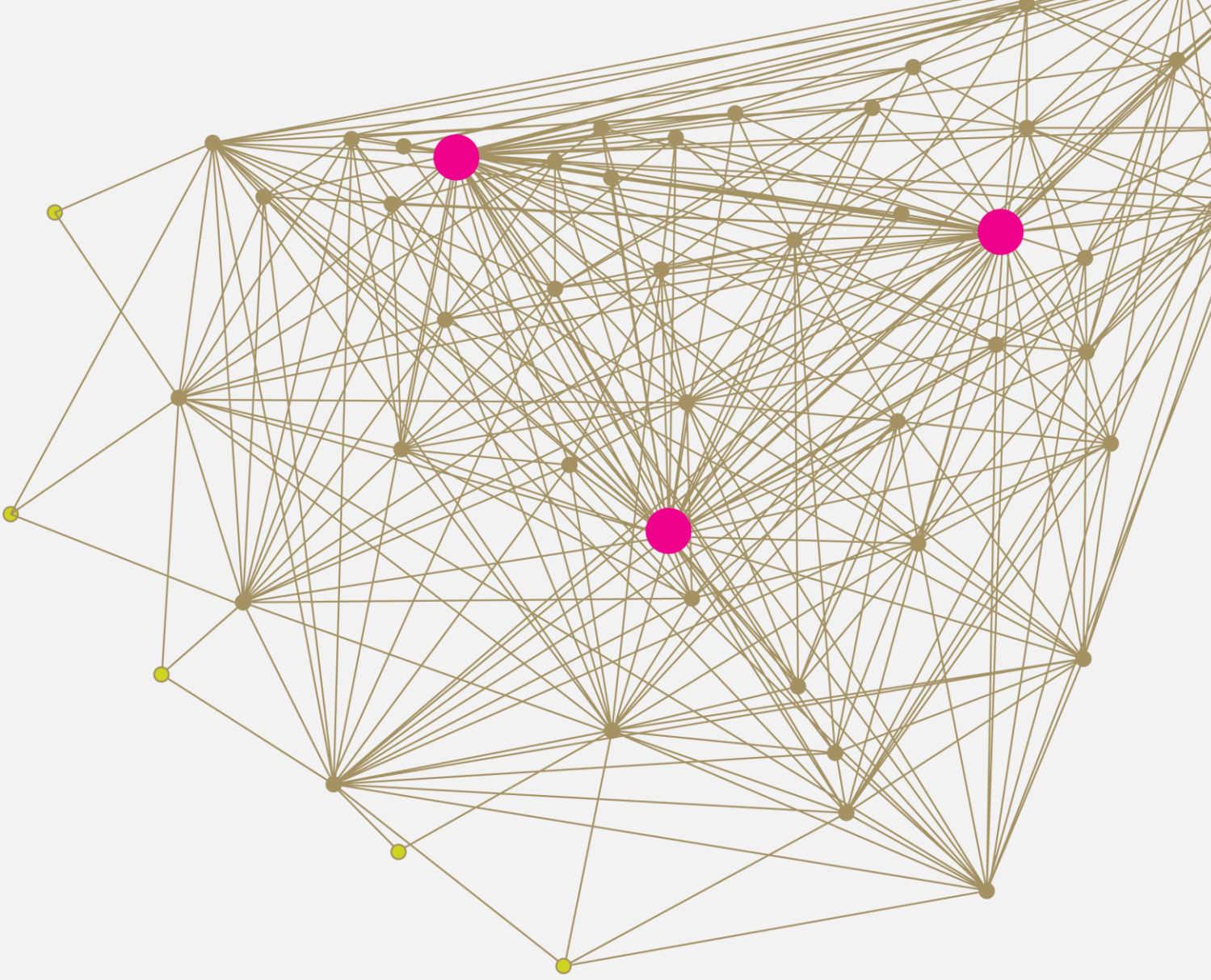

AYDIN – DENİZLİ – MUĞLA ALTIN ÜÇGEN İŞBİRLİĞİ PLANI TASLAK RAPOR

Kültür Öncelikli Bölgesel Yol Haritaları
Haziran 2012

Bu taslak rapor;

11 Mayıs 2012 tarihinde Muğla'da gerçekleştirilen 1. Bölge Çalıştayı sonuçları dikkate alınarak, 22 Mayıs 2012'de Aydın'da düzenlenecek 2. Bölge Çalıştayı için bir tartışma metni olarak hazırlanmıştır.

Altın Üçgen İşbirliği Planı, Aydın Çalıştayı'ndan elde edilecek sonuçlar doğrultusunda sonlandırılacaktır.

İÇERİK

Bölüm 1

ÜÇLÜ BAKIŞ: KUCAKLAYAN COĞRAFYA	5
1. SINIRSIZ SINIRLAR	5
1.1. ANADOLU	5
1.2. EGE	6
2. GEÇMİŞTEN GELECEĞE BAKMAK	8
2.1. DÜN: DEĞERLER	8
2.1.1. Tarihsel Bağlam	8
2.1.2. Doğal Çevre	9
2.1.3. Uygarlıkların Yarattığı Katmanlılık	9
2.1.4. Ekonomik Yapı	15
2.1.5. Geleneksel Yaşam Kültürü	17
2.2. BUGÜN: BÖLGEYE BAKIŞ	19
2.2.1. Bölgesel Değerler	19
2.2.2. Ekonomik Kaynaklar	24
2.2.3. Koruma Alanları	25
2.2.4. Sorun ve Tehditler	26
2.3. YARIN: BÖLGENİN GELECEĞİ	30
2.3.1. Yerel ve Ulusal Planlama Çalışmaları	30
2.3.2. Gelecek Yatırımları	31
2.3.3. Temel Beklentiler	32
3. BEREKET COĞRAFYASI	33
3.1. DOĞAL BEREKET	34
3.2. KÜLTÜREL BEREKET	35
3.3. EKONOMİK BEREKET	36

Bölüm 2

ARKA PLAN: BEK ANALİZİ	38
B ANALİZİ	38
E ANALİZİ	44
K ANALİZİ	50

Bölüm 3

TEMEL STRATEJİLERDEN EYLEMLERE DOĞRU	56
Temel Strateji 1: BEREKET YUMAĞI; KALKINMA SENARYOSU	57
Temel Strateji 2: KÜLTÜREL COĞRAFYA; ETKİLEŞİM KÖPRÜLERİ	61
Temel Strateji 3: ALTIN ROTALAR; FARKLILIKLARIN EKONOMİSİ	66
Temel Strateji 4: ETKİLEŞİM YÖNETİMİ; İŞBİRLİĞİNİN GÜCÜ	70

Bölüm 1

ÜÇLÜ BAKIŞ: KUCAKLAYAN COĞRAFYA

Gerek tarihsel bağlamı, gerekse günümüz dinamikleri açısından geçmişinden bugüne dek Anadolu ve Ege Denizi bütünlüğünün öne çıkan bir parçası olan ve Yol Haritası çalışmasında “Aydın, Denizli, Muğla Altın Üçgeni” şeklinde nitelenen bölgenin, barındırdığı birliktelik ve karşıtlıklarla bütüncül ve sınırları aşan bir bakış açısıyla ele alınması gerekir. Bu bağlamda, “sınırsız sınırlar” bakış açısıyla, bölgenin değerleri, mevcut durumu ve geleceğini ilgilendiren potansiyel ve tehditleri “dün, bugün, yarın” zaman dilimleriyle ve geçmişten geleceğe belirli bir sistematik içerisinde bakarak anlaşılmalıdır. Bu şekilde değerlendirilen bölge verileri ve elde edilen sonuçlar ise bölgenin değerler toplamını ifade eden “bereket coğrafyası” temasını ortaya koymaktadır.

1. SINIRSIZ SINIRLAR

Anadolu’nun güneybatısında yer alan Aydın-Denizli-Muğla Altın Üçgeni, Akdeniz ve Ege Denizi kıyıları ile tanımlanır. Ege Bölgesi’nin güneyinde kalan bölge, tarihindeki etkileşimler ve özgün coğrafyasının sunduğu zenginlikle şekillenmiş çok katmanlı bir kültürel yapıya sahiptir. Bu özelliğiyle bölgenin; doğu ile batıyı, kıyı ile iç kesimi, su ile karayı birleştirici bir yönü, buna bağlı olarak da idari sınırların ötesine geçen bütüncül bir değeri bulunmaktadır.

1.1. ANADOLU

Anadolu, coğrafi yapısının çeşitliliği, bereketli toprakları ve Asya ile Avrupa arasında sınırları kaldıran bir geçiş alanı olması nedeniyle, Paleolitik dönemden günümüze birçok uygarlığın izlerini taşıyarak ulaşmıştır. Karya uygarlığı, hem Anadolu’nun en eski uygarlıklarından olması nedeniyle, hem de bölgeye kazandırdığı ortak değer ve kimlikten dolayı diğerlerinden ayrılmaktadır. Anadolu’nun yerel halkı Kar’ların hüküm sürmüş olduğu ve Anadolu’nun tarihsel derinliği ile çok katmanlı kültürel yapısının en belirgin özelliklerini taşıyan bölge, bu özelliğiyle Anadolu uygarlıkları tarihinin bir özetini sunmaktadır.

Karya bölgesi, günümüz idari sınırları düşünüldüğünde Aydın ilinin güneyi, Denizli ilinin güneybatısı ve Muğla ilinin Fethiye ilçesi hariç tamamını kapsar. Bölgenin eş dönemli uygarlıklarından; kuzeyde İyonya ve Lidyalıların, güneydoğuda Likyalıların ve İç Anadolu’da Pisidya ve Frigyalıların egemenliğindeki bölgelere komşu olduğu bilinmektedir. Karya’nın, kuzeyde Büyük Menderes Irmağı ve Aydın Dağları, güneyde Dalaman Çayı, kuzeydoğuda Babadağ’ın oluşturduğu coğrafi eşiklerle tanımlandığı bilinse de, geçmişte sınırlarının çok daha geniş olduğu ve özellikle kuzeye doğru genişlediği düşünülmektedir.

Neolitik dönemden günümüze dek kesintisiz yerleşime sahne olmuş Karya bölgesi, doğu ile batıyı uygarlıkların tarihsel süreçte bıraktığı kültürel miras çatısı altında bütünleştirmiştir.

Bölgede bulunmuş tüm uygarlıklar kendinden önceki uygarlığın kültüründen beslenmiş ve üzerine yeni değerler eklemiştir. Örneğin, Bizans'ın getirdiği geleneklerin antik dönem kültürünün ve inançlarının üzerine eklenmesi, Selçukluların yerel değerlere, mimari çeşitliliğe ve mimaride taş kullanımına karşılık ahşap malzeme kullanarak yaptıkları katkılar düşünüldüğünde, Anadolu coğrafyasının katmanlı yapısının kültürel anlamda sınır tanımadığı ortadadır. Yerel Anadolu kültürünü yansıtan bu coğrafyaya bakış, bir anlamda Anadolu arkeolojisine ve tarihine yeniden bakmak şeklinde yorumlanabilir.

1.2. EGE

En geniş ölçekte ele alındığında Ege Bölgesi, Ege denizi adaları ile Yunanistan'ın doğu, Anadolu'nun ise batı ve güneybatı kıyılarını içine alan bölgedir. Ege Denizi ise Balkan ve Anadolu Yarımadaları arasında, kuzeyini karalarla çevrili olan, güneyinde ise Yunanistan'a bağlı Rodos ve Girit adalarıyla sınırlanan, Akdeniz'e bağlı bir denizdir. Anadolu'nun batı kıyılarını oluşturan Ege coğrafi bölgesi içerisinde yer alan iller İzmir, Denizli, Manisa, Kütahya, Aydın, Uşak, Afyon ve Muğla'dır.

Kıyılarında izlenen hareketli kıyı şeridi ile onun meydana getirdiği çok sayıda korunaklı koy ve liman, iki kıta arasındaki jeolojik bir çöküntünün kalıntıları olan çok sayıda ve çeşitli büyüklükteki adalar Ege Denizi'nin karakteristik özellikleridir. Bu hareketli coğrafi yapıya sahip denizin etrafında yaşamış medeniyetler arasında ise siyasi ve ekonomik ilişkiler tarih boyunca yoğun olmuş, dolayısıyla farklı kültürler de yoğun bir etkileşim içerisinde bulunmuştur. Adaların bolluğu iki kıta arasındaki geçişi her zaman kolaylaştırmış, Asya ve Avrupa ilişkilerini güçlendirmiştir. Ege Bölgesi kıyıları tarih boyunca, yalnızca adalar ve kıyıların şekillendirdiği coğrafi yapı açısından değil, aynı zamanda siyasal ve kültürel açıdan da homojen bir yapı sunmuş, kısacası bir bütünü teşkil etmiştir.

Anadolu'nun batı kıyıları ise çok sayıda korunaklı koy ve limana sahiptir. Kaz Dağları, Bozdağlar, Aydın Dağları ve Gölge Dağları gibi sıradağlar iç kesimden kıyılara doğru uzanmakta ve aralarında Bakırçay, Gediz, Küçük Menderes ve Büyük Menderes gibi büyük nehirler tarafından sulanan ve kıyılara kadar uzanan geniş ve verimli vadiler içermektedir.

Ege Bölgesi, Ön Asya'dan gelen doğu kültürleri ile Yunanistan'dan gelen batı kültürlerinin sentezlendiği bir coğrafyayı tanımlar. Neolitik dönemden bu yana bölgede coğrafya ve iklim ile şekillenmiş yerleşim sürekliliği ve doğal çeşitlilik, Ege kültürünün farklılıklarla bezeli yapısını oluşturmuştur. Bölgenin tarihini şekillendiren uygarlıkların başında Troas, Lydia, İyonya ve Karya gelir. Bölgedeki kültürel yapı, bir anlamda doğu ile batıyı, Ege ile Akdeniz coğrafyasını, bölgenin kıyıları ile iç kesimini birleştirici bir unsur olmuştur.

2. GEÇMİŞTEN GELECEĞE BAKMAK

Geleceğe ilişkin stratejik yönlerin belirlenmesi amacıyla, bölgenin değerleri, sorunları ve potansiyelleri “dün, bugün, yarın” zaman dilimleri çerçevesinde ele alınmalıdır. Bu bağlamda,

- **Dün:** Bölgenin tarihsel bağlamı, bileşenleri ve değerleri,
- **Bugün:** Bölgenin dünden bugüne taşınmış izleri ve mevcut durumun değerlendirilmesi,
- **Yarın:** Geleceğe ilişkin mevcut projeler ve potansiyeller,

başlıklarıyla şekillenen bir bakış açısıyla, geçmişten geleceğe doğru bir değerlendirme yapmak mümkündür.

2.1. DÜN: DEĞERLER

Yerleşim gördüğü ilk devirden günümüze dek farklı ve birbirine eklenen kültür gruplarının yaşam alanı olan bölgenin geçmişi, temelde “doğal çevre” ile bu çevre üzerindeki olanak ve kısıtlara bağlı olarak gelişen bir “kültürel yapı” olarak incelenebilir. Bu bağlamda, ilk olarak bölgenin çevresiyle kurduğu ilişki ve konumuyla ilgili bağlamı, ardından doğal çevre incelenmiştir. Sonuçta, bu coğrafya üzerinde şekillenen yerleşim katmanları ana hatlarıyla ele alınmıştır. Bu noktada, Aydın- Denizli- Muğla bölgesi için Karya antik dönem kimliği özel olarak vurgulanmış ve antik dönem yerleşim dokusu kentlerin yer seçimleri, ekonomik ilişkiler ve sosyal yaşam gibi temel özellikleriyle tanımlanmıştır.

2.1.1. Tarihsel Bağlam

Ege Denizi’nin Akdeniz’e bağlandığı noktada yer alan bölge, konumu itibarıyla deniz ticareti yollarının ve Anadolu’dan batıya giden önemli kara güzergâhlarının Ege’deki durak noktası olmuş ve buradan Avrupa’ya açılma imkânı sağlamıştır. Bu durumdan kaynaklanan bir kültürler arası etkileşimin varlığı, bölgenin kültürel, ekonomik ve sosyal yapısı için tarihi boyunca önemli bir dönüştürücü etken olmuştur.

Bölgenin Ege adalarına yakınlığı ise etkileşimi sağlamış diğer bir unsurdur. Rodos ve Girit gibi, bir kısmı önemli deniz yollarının üzerinde bulunan, bir kısmı ise değerli maden ve taş ocakları barındıran irili ufaklı çok sayıda adanın bölge ile kurduğu ilişki ekonomik ve kültürel anlamda etkileşimi sürekli kılmıştır. Mimari üslup ve geleneksel yaşam kültüründeki etkilenmeler veya ticari faaliyetlerle gelen hareketlilik bu duruma örnek olarak verilebilir. Bölge aynı zamanda, Anadolu’dan batıya yapılan göçlerin de durak noktası olmuş, bu sayede toplu nüfus hareketlerinin etkileriyle de karşılaşmıştır.

2.1.2. Doğal Çevre

İlk yerleşimlerden bu yana bölgede izlenen yerleşim dokusu ile kültürel ve ekonomik yapı, bölgenin yer aldığı hareketli coğrafya ve ılımlı Akdeniz iklimi doğrultusunda şekillenmiştir. Kıyı ve iç kesimlerin coğrafi farkları yerleşimlerin kimlik özelliklerini belirlemiş, kıyı kentleri ticarete yönelirken özellikle bereketli vadilerde ve nehir kıyılarında yerleşilen iç kesimlerde tarım ve hayvancılık hakim olmuştur.

Bölgenin coğrafi yapısında hâkim olan eleman dağ sıralarıdır. Engelibeli ve su kaynakları açısından kısıtlı bu yapıda, yerleşimlerin öncelikle görüldüğü alanlar, dağlar arasındaki akarsu kollarının oluşturduğu vadilerdir. Bu vadiler aynı zamanda antik dönemde iç kesimdeki devletlerin kıyıya ulaşmak için kullandıkları güzergâhlar olmuştur. Ticaretin ve deniz aşırı ilişkilerin sürdürüldüğü liman kentleri ise hareketli kıyı şeridinin sunduğu avantajlardan yararlanmış ve korunaklı körfez ve koylarda konumlanmıştır. Bölgenin kültürel ve ekonomik yapısını şekillendiren doğal çevre öğeleri;

- **Dağlar:** Aydın, Beşparmak, Menteşe, Gölge, Boncuk, Babadağ dağları
- **Akarsular:** Büyük Menderes Nehri (*Maiandros*), Dalaman Çayı (*Indus*) ve kolları.
- **Vadiler:** Özellikle Büyük Menderes Nehri ve kollarının, dağ sıraları arasında meydana getirdiği vadiler.
- **Ovalar:** Vadi tabanlarında meydana gelmiş verimli ovalar ve kıyı düzlükleri; Büyük Menderes Nehri ve Dalaman Çayı delta ovaları. İç kesimde; Milas Ovası, Çine Ovası, Tavas ve Acıpayam Ovaları.
- **Göller:** Bafa Gölü ve Köyceğiz Gölü
- **Kıyı şeridi:** 1124 km. uzunluğunda hareketli kıyı şeridi ve oluşturduğu çok sayıda körfez ve korunaklı doğal limanlar. Başlıcaları; Kuşadası Körfezi (*Latmikos*), Güllük Körfezi (*Isikos*), Gökova Körfezi (*Keramikos*), Hisarönü Körfezi (*Bybassos*), Fethiye Körfezi (*Glaukos*).
- **Adalar:** Başlıca Sisam (*Samos*), Kelemez (*Kalymnos*), Kos (*Cos*), Simi (*Syme*) ve Rodos (*Rhodos*) olmak üzere, kültürel ve ekonomik etkileşimin önemli unsurları olan Ege Denizi adaları.
- **Flora ve Fauna:** Hâkim maki bitki örtüsü, vadi yamaçlarında sıkça görülen orman alanları ve zengin yaban hayatı.

2.1.3. Uygarlıkların Yarattığı Katmanlılık

Aydın- Denizli- Muğla illerinin oluşturduğu Altın Üçgen, tarih öncesi dönemlerden itibaren kesintisiz bir yerleşim dokusuna sahne olmuştur ve Batı Anadolu coğrafyasında kökleri en erkene giden bölgedir. Stratejik konumu nedeniyle tarihte birçok medeniyete ev sahipliği

yapan bölge, günümüzde de izleri okunabilen çok katmanlı bir kültürel miras dokusunu bünyesinde barındırmaktadır.

Bölgenin ilk iskân görmesinden günümüze dek barındırdığı yerleşim katmanları tarih öncesi ve Neolitik Dönem, Karya, Hellenistik, Roma, Bizans, Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri şeklinde özetlenebilir. Tüm bu uygarlıklar, mimari, sanat, inanç, yaşam kültürü alanlarında değerlerini birbirlerinin üstüne inşa etmişlerdir.

Bu dönemlere ait öne çıkan mekânsal özellikler ile günümüzde okunabilen izleri ise şu şekilde sıralanabilir;

❖ *Tarihsel Dönemler*

Bölgede sürdürülen kazı çalışmaları ve yüzey araştırmaları, burada Neolitik devirden itibaren kesintisiz bir yerleşim dokusunun varlığını göstermektedir. Bölge, tarihi boyunca en canlı ve zengin zamanlarını antik dönemde yaşamış, Selçuklu döneminden sonra ise eski önemini kaybetmiştir. Aydın- Denizli- Muğla bölgesinin en erken buluntularından günümüze dek geçirdiği dönemler ve bunların genel özellikleri aşağıdaki gibi özetlenebilir;

Neolitik devir öncesi

Bafa Gölü çevresindeki Beşparmak Dağları'nda bulunan mağara resimleri, M.Ö. 8.binyılın ilk yarısına tarihlenmektedir. Dini amaçlı kullanılan bu mağaralardaki resimler, Ege Havzası'nda şimdiye kadar bilinen en erken mağara resimleri olmaları açısından önemlidir. Bölge genelinde Neolitik devir öncesine tarihlenen çok fazla yerleşim izine rastlanmadığı için o devirlerde yoğun bir iskan olmadığı düşünülmektedir.

Neolitik ve Kalkolitik devirler

Bölgenin Neolitik döneme ait en önemli buluntuları Didim yakınlarındaki Tavşan Adası ve Aphrodisias'ta bulunan ve M.Ö. 5800'e tarihlenen (Geç Neolitik devir) seramik buluntulardır. Bunlara ek olarak, yine Tavşan Adası'nda M.Ö. 5500'e tarihlenen (Erken Kalkolitik devir) buluntular bulunmuştur. Bu adada, Karya bölgesindeki ilk Prehistorik merkez kazısı gerçekleştirilmiştir.

Tunç devri

Batı Anadolu için MÖ 3100-2100 arasındaki bin yıllık süreci kapsayan devirde, yerleşimlerin sayısında ve bölge nüfusunda artış olmuş, ilk öncü şehirler kurulmaya başlanmıştır. Büyük Menderes havzasının sahip olduğu iklim koşulları, verimli topraklar ve demir ve bakır yataklarının varlığı bu yöreyi yerleşmeye cazip hale getirmiştir. Araştırılmışlık açısından bu dönemin en iyi bilinen yerleşimleri İasos, Peynirçiçeği Mağarası ve Damlıboğaz (*Hydai*) dir.

Antik dönem (Arkaik, Klasik, Hellenistik, Roma devirleri)

Bölge, gerek üretim ve ticaret alanında, gerekse mimarlık, şehircilik ve felsefe alanlarında en hızlı gelişmeleri antik dönemde yaşamıştır. Deniz aşırı ilişkilerle sürdürülen ticaret hayatı ve

nl kişiliklerin sanat ve felsefe alanına yaptığı katkılarla, bölge antik devirde kendine özgü bir kimliği yaratmış ve artık Karya adını kazanmıştır. Bu dönemde kıyıda daha yapılı kentsel çevreleri olan ticaret yerleşimleri, yani liman kentleri varken, iç kesimlerde kırsal yaşamın ve üretimin sürdüğü yerleşimler kurulmuştur. (Bu döneme ait daha detaylı bir inceleme; yerleşim dokusu ve sanat-tarih-felsefe başlıkları üzerinden yapılmış ve aşağıda sunulmuştur.)

Geç antik dönem ve Bizans

Karya'ya Hristiyanlığın yayılması yavaş gerçekleşmiştir. Bu durum bölgenin St. Paul tarafından ziyaret edilmemiş olmasına bağlanabilir. Bölgedeki en erken kiliseler Laodikeia ve Kolossai kentlerinde bulunur. Bizans İmparatorluğu'nun bölgedeki etkisiyle Stratonekia, Aphrodisias, Knidos, Keramos, Myndos ve Hierapolis gibi kentler bu dönemin psikoposluk merkezleri haline gelmiştir. Bölgenin diğer yerleşimlerinin çoğu ise Bizans hakimiyetinde de varlıklarını srdrmştir.

Selçuklu dönemi

M.S. 8.yy'a kadar süren Bizans egemenliği Abbasi Halifesi Harun Reşid'in bölgeye gelmesi ile noktalanmış ve yörede ilk İslam etkileri görülmeye başlanmıştır. Bölgeye M.S. 11.yüzyıl sonundan itibaren ise ilk Türk akınları gerçekleşmiş, bu akınlar Muğla'nın Türk egemenliğine geçtiği M.S. 13.yüzyılın sonuna dek devam etmiştir. 1071 Malazgirt savaşından sonra hızlı bir Türkleşme sürecine giren Anadolu'nun bu yöresinde kısa bir süre Selçuklu egemenliği yaşanmıştır. Ne var ki bölgede bu döneme ait fazla yapı mirası görülmemektedir.

Beylikler dönemi

Selçuklu egemenliğinin zayıflamasıyla, bölgede 1284 yılında Menteşeoğulları egemenliği başlamıştır. Muğla ve çevresinde gelişen Menteşe Beyliği'nin ilk dönemlerinde, Aydın ve çevresi de bu beyliğin hkimiyetinde kalmış, ancak 1307'de Aydınoğulları'nın yönetimine girmiştir.

Merkezi Milas- Beçin olan Menteşeoğulları'ndan günümüze ulaşan eserlerin büyük bir kısmı Muğla, Balat, Beçin ve Milas'ta bulunur. Beylik, bu kentlerde çok sayıda cami, türbe ve medreseler inşa etmiş, mimari estetik anlayışını ibadet ve eğitim yapılarında sergilemiştir. Bölgenin Beylikler dönemine ait başlıca eserleri;

- Milas merkezde; Firuzağa Camii, Belen Camii, Milas Ulu Camii, Hacı İlyas Camii
- Beçin'de; Ahmet Gazi Medresesi, Beçin Kalesi (Bizans dönemi eseri olan kale Beylikler döneminde onarılarak kullanılmıştır.)
- Balat'ta; İlyas Bey Camii
- Muğla merkezde; Ulu Camii,
- ine'de; Ahmed Gazi Camii ve Medresesi, Menteşeoğulları'na ait "tek kubbeli" bir cami örneğidir ve Osmanlı'nın büyük kubbeli eserlerine örnek olmuştur.
- Muğla yakınında Eskihisar Camii

Osmanlı

1424'te Osmanlı egemenliğine giren bölge, merkezi Muğla olan Menteşe Sancağı, Aydın Sancağı ve Denizli Sancağı'ndan oluşur. Bu dönemde bölge, antik dönemin tersine artık önemli ticaret yollarının odağında değildir ve merkeziliğini yitirmiştir. Bölgenin Osmanlı dönemine ait başlıca anıtsal yapıları;

- Milas merkezde; Ağa Camii, Kurşunlu (Firuzbey) Camii, Çölluoğlu Hanı, iki tane de köprü, Milas'ın Selimiye beldesinde Abdülfettah Camii
- Muğla merkezde; Kurşunlu Camii, Pazaryeri Camii, Yağcılar Hanı, Hacılar Hanı, Sekibaşı Hamamı, Arasta, Zahir Pazarı, geleneksel Muğla evleri
- Aydın'da Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası

	Dönem		Temel Özellikler
Tarih Öncesi Devirler	Neolitik devir öncesi		Beşparmak Dağları mağara resimleri (MÖ 8000)
	Neolitik & Kalkolitik		Tavşan Adası (Didim) ve Aphrodisias buluntuları (MÖ 5800)
Tarih Devirleri	Tunç		Önemli merkezler: • İasos • Peynirçiçeği Mağarası • Hydai Yerleşim sayıları ve nüfusta artış Menderes Vadisi boyunca şehirleşme
	Antik dönem	Arkaik Klasik Hellenistik Roma	• Liman / vadi / tepe kentleri • Mimarlık- şehirçilik • Bilim- sanat- felsefe • Deniz aşırı ticaret
	Geç Antik & Bizans		Psikoposluk merkezlerine dönüşen büyük kentler (Aphrodisias, Stratonikeia, Knidos vb.)
	Selçuklu		• Kısa süreli egemenlik • Sınırlı yapı mirası
	Beylikler		• 1284 Menteşeoğulları • 1307 Aydınoğulları • Milas-Beyin: Menteşeoğulları merkezi • Muğla, Balat, Beyin ve Milas'ta fazla sayıda anıtsal yapı mirası
	Osmanlı		• 1424 Osmanlı egemenliği • Menteşe, Aydın, Denizli sancakları • Anıtsal ve endüstriyel yapı mirası

❖ Antik Dönem Yerleşim Dokusu

Bölgede yaşamış uygarlıklar arasında Karya, gerek Anadolu'nun en eski uygarlıklarından olması, gerekse bölgeye kazandırdığı ortak değer ve kimlikten dolayı diğerlerinden ayrılmaktadır. Karya bölgesi, antik dönemde özellikle kent planlama, mimari, sanat ve tasarım alanında özgün üslubu ile öne çıkmaktadır. Özgün inanç gelenekleri ve yaşam kültürleri de kendisinden sonra bölgede bulunmuş uygarlıkları etkilemiştir. Karya medeniyetinin anlaşılması amacıyla, Arkaik dönemden başlayarak Bizans dönemine kadar geçen tarihsel sürece dair, kısacası antik döneme dair bir bölgesel yerleşim dokusu tanımı yapılması gerekir.

Kuzeyde Büyük Menderes (*Maiandros*) Nehri, doğuda ise Babadağ (*Salbakos*) ve Dalaman Çayı (*Indus*) ile sınırlanan alan antik dönem Karya'sının yayıldığı coğrafyadır. O dönemde bölgenin karadaki komşuları Lidya, Frigya ve Likya iken, kıyı boyunca da İonlar ve Dorlar ile ilişkide bulunulmuştur. Karya nüfusunun büyük bir kısmı, Miletos'tan Kaunos'a kadar olan kıyı alanlarında, Menderes Vadisi ve nehrin güney kolları boyunca yerleşmiştir. Bölgedeki ana ulaşım akslarını günümüz Aydın (*Tralles*) ve Marmaris (*Physkos*) kentlerini bağlayan aks ile Selçuk (*Ephesos*), Aydın (*Tralles*) ve Denizli (*Hierapolis*) kentlerini bağlayan aks oluşturmuştur.

Karya halkının antik dönemde kentsel olmaktan çok kırsal bir yaşam tarzı sürdüğü bilinmektedir. Bu durumun esas nedeni, bölgenin mekânsal ilişkilerini belirleyen karakteristik doğal yapıdır. Nitekim Büyük Menderes Nehri, antik dönemde iç kısımdan kıyılara uzanan önemli bir ulaşım aksı olarak kullanılmıştır. Dağların denize dik inmesi ile oluşmuş körfez ve koylar, bölge genelinde ticaretle uğraşan kıyı yerleşimlerinin gelişmesine olanak sağlamıştır. İç kesimlerde ise ırmak boyları, vadiler ve ovalarda, tarım ve hayvancılığın yapıldığı kırsal yerleşimler gelişmiştir.

Geçmişteki ekonomik yapının tarıma dayalı olması, bölgeye genel anlamda kırsal bir kimlik kazandırmış, bu kimlik sosyal yapıdan mimari özelliklere kadar birçok alanda belirleyici unsur olmuştur. Kıyıdaki kentlerde adalarla kurulan etkileşimin bir yansıması olarak daha çok Hellen geleneğini yansıtan anıtsal yapıların varlığı izlenirken, iç kesimin yerleşimlerinde coğrafi yapıya da bağlı olarak kırsal bir doku izlenmektedir.

Bölge geneline bakıldığında, Karya yerleşimlerini coğrafya üzerindeki yer seçimlerine göre üç grupta ele almak mümkündür.

- **Kıyı yerleşimleri:** Kıyı şeridinde yer seçmiş liman kentleridir. Bölgenin ticaret merkezleri olup, deniz aşırı ilişkilerde rol oynamışlardır. Priene, Miletos, Iasos, Halikarnassos, Cnidus ve Kaunos gibi büyük merkezler, ithalat ve ihracatla bölgenin ticari hareketliliğini sürdüren kentlerdir. Bu büyük kentlere ek olarak, yine kıyı şeridinde konumlanmış daha küçük ölçekli yerleşimler bulunmaktadır.
- **Vadi ve yamaç yerleşimleri:** Özellikle Büyük Menderes Nehri boyunca yer seçmiş vadi ve yamaç yerleşimleridir. Bu merkezlerde su yakınında ve verimli araziler üzerinde yerleşmiş olmanın getirdiği avantajla tarımsal faaliyetler gelişmiştir. Heraklia, Mylasa,

Alinda, Alabanda, Nysa ve Aphrodisias gibi büyük merkezler nehir vadisi boyunca konumlanmıştır. Bunlar yanında, Menderes Nehri'nin güneyindeki verimli vadiler oluşturan nehir kolları boyunca, küçük ölçekli kırsal yerleşimler bulunmaktadır. Bugünkü Aydın il merkezinin bulunduğu alanda yer almış Tralles kenti bu gruba örnek olarak verilebilir.

- **Tepe yerleşimleri:** Karya bölgesinin dağlık kesimlerinde konumlanmış yerleşimlerdir. Stratonikeia -günümüz adıyla Eskihisar- metropolü dışında, tepe kentlerinin geri kalanını coğrafi zorluklara da bağlı olarak küçük ölçekli yerleşimler oluşturur. Mobolla (Muğla), Tavas ovasındaki Tabia ve Apollonia kentleri bu yerleşimlere örnek olarak verilebilir.

Antik dönem dokusunun önemli öğelerinden biri bölgede bulunan **"inanç merkezleri"**dir. Sadece Karyalılar değil aynı zamanda Lidya gibi komşu devletlerin de ziyaret ettiği bu merkezler, ortak bir Anadolu tapınma geleneğinin göstergesi olmuştur. Toplumlari birleştirici birer öge olarak Miletos'a bağlı Didyma- Apollon Tapınağı, Mylasa'ya bağlı Labranda- Zeus Tapınağı, Stratonikeia'ya bağlı Lagina- Zeus Tapınağı gibi kutsal alanlar bölgenin önde gelen inanç merkezleridir.

❖ Sanat, Tarih, Felsefe

Antik Karya'nın en önemli farklılıklarından biri mimari zenginlik ile sanat ve tasarım alanlarında yaratılmış gelişmiş üsluptur. Bu farklılığa verilebilecek ilk örnek Halikarnassos'ta bulunan *"Mausoleum"*dur. Mimari açıdan birçok ilki barındıran bu anıtsal yapı, Roma dönemi tapınak mimarisine de öncülük etmiştir. Heykel alanında ise Karya'nın etkisi farklı bölgelerde izlenir ve Aphrodisias'ta döneminin ünlü heykeltıraşlık okulu bulunmuştur. Hermogenes ve Pitios gibi önemli mimar ve sanatçıların bölgenin tasarım anlayışı ve uygulamalarına katkısı günümüze ulaşan önemli bir miras ögesidir.

Mimari ve tasarım alanına ek olarak, Karya'nın en önemli özelliklerinden biri de tarih ve felsefe alanına yaptığı katkılardır. Bu bölgede yaşamış düşünür ve bilim insanlarının, Karya medeniyetine ve kültürel etkileşim sonucu komşu medeniyetlere yaptığı katkılar, günümüzün uygarlık seviyesinin oluşmasında etkili olmuştur. Kısacası, bilim ve felsefenin temellerinin bu coğrafyada atıldığı söylenebilir. Özellikle Klasik dönemde Anadolu'da bir sanat, bilim ve felsefe merkezi olarak yükselen Miletos kentinde yaşamış filozofların, dini inançlardan sıyrılıp, bilimsel gelişmelerde rol oynamış olmaları ilgi çekicidir. Karya'lı başlıca düşünür, tarihçi, sanatçı ve bilim insanları;

Herodotos

Halikarnassoslu tarihçi, "**tarihin babası**". "Herodot Tarihi" olarak anılan yapıtı antik çağdan bu yana korunagelen en önemli yazılı belgelerden biridir.

Thales

Miletoslu filozof ve bilim adamı. Hellen felsefesi, geometri ve astronominin temel taşlarını oluşturmuştur.

Hippodamos

Miletos'lu şehir plancısı. Şehir planlamada ızgara sistem yöntemini geliştirmiş, bunu öncelikle Miletos, Priene ve daha sonra diğer kentlerde uygulamıştır.

Anaximander

Miletoslu filozof ve bilim adamı. Kendi döneminin kara ve denizlerini gösteren bir harita hazırlamıştır.

Hippocrates

Koslu tıp bilimcisi. Günümüz tıp alanının temellerini oluşturmuştur.

Dionysius

Halikarnassoslu tarihçi. Retorik sanatı ve Roma dönemiyle ilgili çalışmalar yapmıştır.

Apollonios

Aphrodisiaslı tarihçi. Tralles ve Stratonikeia ile ilgili çalışmalar yapmıştır.

2.1.4. Ekonomik Yapı

Bölgenin kimliğini oluşturan diğer unsurlar ile bir bütün olan ekonomik yapı, doğal yapının sunduğu olanaklar ve kısıtlamalar doğrultusunda şekillenmiştir. Ekonomi, kıyıda denizcilik ve balıkçılığa, ovalık alanlarda tarıma, dağlık bölgelerde ise küçükbaş hayvancılığa dayalıdır. Baskın bir kırsal kimliğe sahip bölgede ekonomik yapının temel unsurunu tarımsal faaliyetler oluşturmuştur. Antik dönemde ciddi bir ekonomik canlılık ve zenginliğe sahne olan bölgede Beylikler döneminden itibaren bu durum gerilemiş ve içe kapalı bir ekonomik yapıya geçiş olmuştur.

Bölgedeki tarım, esas olarak bağcılık ve zeytinciliğe dayanmıştır. Zeytinyağı, antik Karya'da sadece yemek alanında değil, aynı zamanda aydınlatma, dinsel törenler, adaklar, parfüm endüstrisi ve hastalık tedavilerinde de vazgeçilmez bir üründür. Bölgenin dış ticaret ürünlerinin başında gelen zeytinyağı ve şarabın, Karya için birer marka haline geldiği söylenebilir.

Geçmişten günümüze dek bölgenin ekonomisini yönlendiren temel faaliyet alanları ve bunların başlıca üretim merkezleri:

❖ **Zeytin ve Zeytinyağı**

Bölgenin esas geçim kaynaklarından ve önemli ihraç mallarının başında gelir. Özellikle Büyük Menderes (Maiandros) vadisinde ve kıyı kesimlerde gelişmiştir.

❖ **Bağcılık ve Şarapçılık**

Bölgenin diğer bir geçim kaynağıdır ve önemli ihraç mallarının başında gelir. Bugün de izleri okunan bağcılık terasları, doğal peyzajın bağcılık faaliyeti gereksinimleri doğrultusunda şekillendirilmesinin bir sonucudur. Özellikle Datça ve Bodrum yarımadalarında sürdürülmüştür.

❖ **İncir:**

Kaunos ve Knidos başlıca üretim merkezleridir. İncir de diğer ürünler gibi temel ihraç malları arasındadır.

❖ **Arıcılık**

Günümüzde de devam eden bal üretimi antik dönemin de temel ekonomik faaliyetlerinden biri olmuştur.

❖ **Hayvancılık**

Bölgenin dağlık kesimlerinde bulunan yerleşimlerin temel geçim kaynağı küçükbaş hayvan yetiştiriciliği olmuştur.

❖ **Dokumacılık**

Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine paralel olarak gelişmiştir. Yünlü kumaş

dokumacılığı bölgenin en önemli endüstri alanlarından. Tralles ve Laodikeia esas üretim merkezleri iken, Miletos tekstil ticaretinin merkezi olmuştur.

❖ **Balıkçılık**

Kıyı kentlerinin tamamında temel faaliyettir. İassos, Kaunos başlıca merkezleridir. Bu faaliyet alanının önemli bir alt kolu da tuzlu balık üretimi olmuştur.

❖ **Çömlekçilik**

Bölgedeki şarap üretimi ve ticaretinin bir gereksinimi olarak gelişmiştir. Başlıca merkezleri Knidos, Kos, Rodos, Keramos'tur.

❖ **Gemicilik**

Bölgedeki orman varlığına bağlı olarak kerestecilik ve gemi inşası gelişmiş endüstri kollarıdır. Kaunos ve Halikarnassos'ta bulunan tersaneler bu yerleşimlerin gemi inşasında aktif olduklarını gösterir. Günümüzde ise Bodrum ve Bozburun yarımadalarında bu üretim geleneği sürdürülmektedir.

❖ **Mermercilik**

Bölgenin antik dönemdeki meşhur ürünlerinden biri de mermerdir. Başlıca merkezleri Mylasa, İassos, Aphrodisias, Alabanda ve Myndos'tur. Bu merkezlerden elde edilen kaliteli mermerler gerek bölgedeki mimari de gerekse dış ticarete kullanılmıştır.

2.1.5. Geleneksel Yaşam Kültürü

Antik kaynaklardan öğrenildiğine göre, Karya'nın günlük yaşamında **bayram ve şenlikler** önemli etkinliklerdir. Tüm halkın katıldığı bayramlar, şöenler ve adak törenleriyle kutlanmış ve sosyal bir öge olarak sürdürölmüştür. Büyük kentlerin yakınında bulunan tapınma merkezlerine toplu törenlerle gidilmesi bu geleneklere bir örnek olarak verilebilir. Bayram ve şöenlere ek olarak, **spor** müsabakaları ve **müzık** de yaşam kültürünün ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Antik dönem sonrasında da, bölgedeki geleneksel yaşam kültürünün, tarımsal kimlik ve coğrafya doğrultusunda şekillendiğı söylenebilir. Uygarlıkların bir aradalığı, birbirinin üstüne eklenen gelenekler, geleneksel yaşam kültüründe bir bütönlük yaratmış, coğrafya ise bu bütönlüğün kendi içinde çeşitlenmesine olanak tanımıştır. Özgün **inanç geleneğı** ve dinlerin tarihsel süreçteki etkileşimi, bölgenin geleneksel yaşam kültürünün antik dönemden beri ön planda olan unsurlarındandır. Bu birlikteliğın inanç geleneğinde ön plana çıkan unsurları:

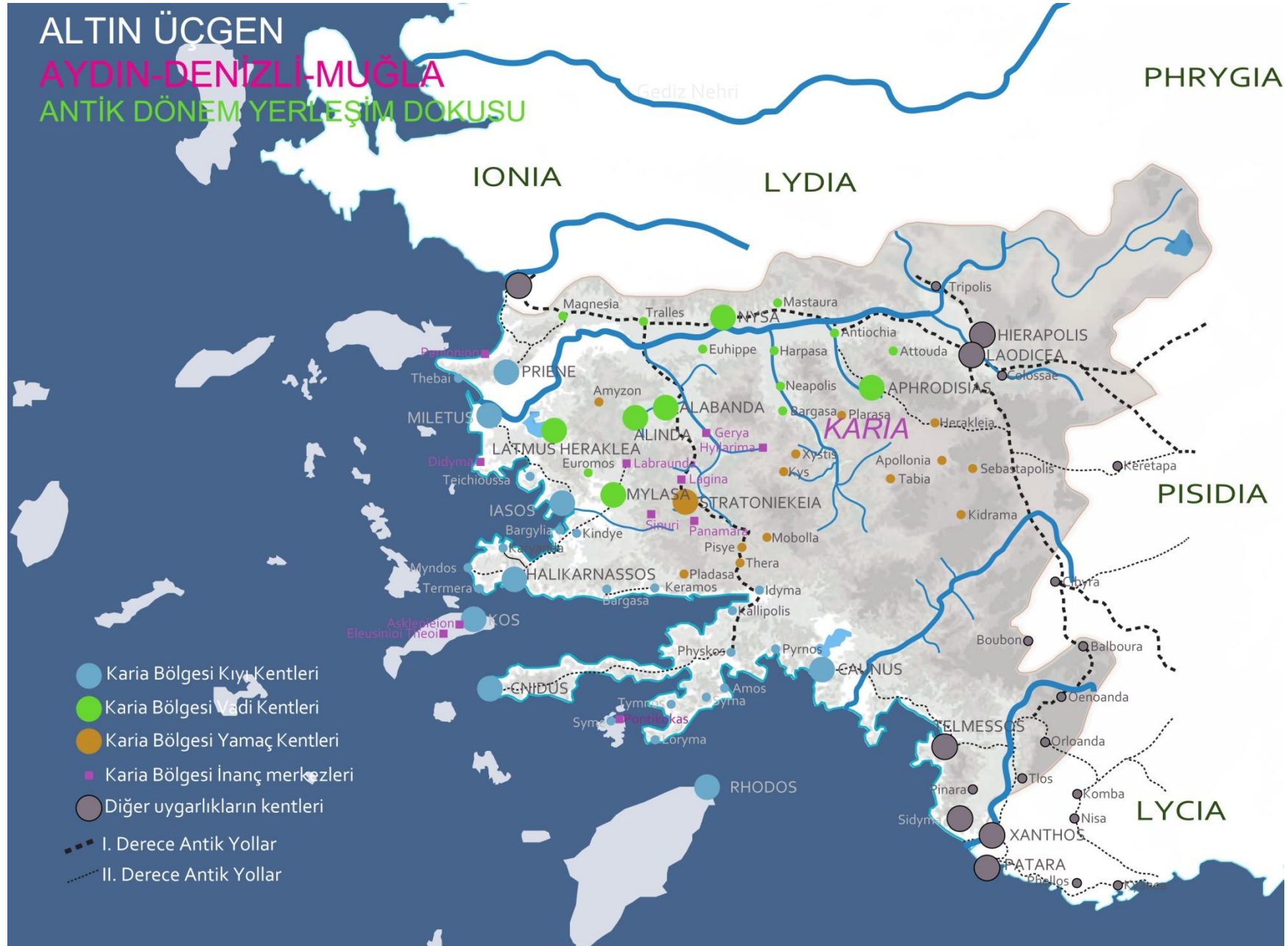
- Karya'daki özgün inanç geleneğı, "kutsallık teması" ve düzenlenen törensel yürüyüşler
- Geç Antik dönem mezarları ve gömü gelenekleri
- Kökleri Hitit dönemine dayanan ve toprağı değer veren Pagan kültürü ve Bektaşiliğ'e geçiş
- Aphrodisias'ta Roma ve Yahudi kültürlerinin birlikteliğı
- Bizans'ın eski inançların üstüne eklenen dinsel değerleri
- Beylikler döneminde kendi içinde sürekliliğı olan inanç geleneğı

Geleneksel üretim biçimleri ve bereketin şekillendirdiğı, zeytinyağılılar ve balık tüketimine dayalı **yemek kültürü**, tarih boyunca önemini korumuş bir kültürel değerdir. Bölgenin ortak değerlerinden olan **Efe kültürü ve folklor** da 19. yüzyılda ortaya çıkmış ve dünden bugüne ulaşmıştır. Bölgedeki **geleneksel el sanatlarından**, Aydın'da köröklü çizmecilik, yorgancılık ve semercilik ile Denizli'de tarakçılık ve semercilik günümüzde yok olma noktasına gelmiştir. Kökleri antik döneme uzanan ve bugün de sürdürölen geleneksel üretim dallarının başında ise Denizli'deki **dokuma ve dericilik** gelmektedir. **Çömlekçilik ve bakırcılık** gibi el sanatları ise bugün daha çok turizme yönelik sürdürölmektedir.

ALTIN ÜÇGEN

AYDIN-DENİZLİ-MUĞLA

ANTİK DÖNEM YERLEŞİM DOKUSU

2.2. BUGÜN: BÖLGEYE BAKIŞ

Aydın-Denizli-Muğla Altın Üçgeni'nin geçmişine ait değerlerin günümüz bağlamı ve bölgenin mevcut durumu, gelecek stratejilerini yönlendirmeleri açısından irdelenmelidir. Bölgeye ait kültür öncelikli bir kalkınma modelinin geliştirilebilmesi için, bölgedeki kültürel ve doğal varlıkların anlaşılması ve değerlendirilmesi, diğer bir deyişle değer gruplarının tanımlanması gerekmektedir. Bu değerlendirmenin üzerine ise bölgenin mevcut dinamikleri; ekonomi ve koruma alanları gibi bölgesel göstergeler üzerinden tarifi edilmiştir. Son olarak, yine stratejileri yönlendirmesi açısından kültürel ve doğal değerler ile bölgesel kalkınma için tehdit unsuru konular ortaya konmuştur.

2.2.1. Bölgesel Değerler

Bölgenin geçmişine yönelik veriler, birer değer olarak düşünüldüğünde, en temelde doğal ve kültürel değerler olarak iki ana başlık öne çıkmaktadır. Geçmişten gelen doğal öğeler, bölgenin kültürel, sosyal ve ekonomik yapısını yönlendiren temel unsurdur. Bölgenin kültürel mirası ise içerdiği tarihsel derinlik ve çeşitlilik ile bölgesel ölçekte bir farklılık yaratan esas öğedir.

❖ *Doğal Varlıklar*

Bölgenin doğal varlıkları, tarih boyunca gerek kültürel yapı gerekse ekonomik yapı üzerindeki etkileriyle öne çıkmıştır. Dağ sıralarının yarattığı engebeli arazi yapısı ve su koridorları yerleşimlerin konumlanması ve tarımsal faaliyetlerin yer seçimindeki en temel etken olmuştur. Gerek tarihsel bağlam üzerindeki şekillendirici etkisi, gerekse günümüz ekosisteminin devamlılığı açısından, doğal değerlerin korunması ve geleceğe taşınması öncelikli ilkelerden biri olarak kabul görmelidir. Bölge genelindeki doğal varlık grupları;

- **Akarsu ve havzalar:** Büyük Menderes Nehri ve kolları, Dalaman Çayı
- **Kıyı ovaları:** Büyük Menderes Deltası, Dalaman Deltası
- **İç kesim ovaları:** Tavas, Acıpayam, Çivril ovaları
- **Göller:** Bafa Gölü, Köyceğiz Gölü
- **Dağ sıraları ve orman alanları:** Beşparmak, Menteşe, Gölge, Babadağ, Bozdağ
- **Jeotermal alanlar:** özellikle Kuşadası-Aydın- Denizli hattında, Büyük Menderes aksı çevresinde
- **Tarım terasları ve işlikleri içeren kültürel peyzaj alanları:** bağcılık ve zeytincilik gibi tarımsal faaliyetlerin gereksinimlere bağlı olarak insanın doğa üzerindeki şekillendirici etkisinin izleri.
- **Yaylalar**

Bölgenin yerleşim ve kültürünün şekillenmesinde rol oynayan doğal yapı unsurlarının yanı sıra, doğal yapı ve iklimin getirdiği **biyolojik çeşitlilik** de bölgenin önemli doğal değerleridir. Bu çeşitlilik, bitki türleri, kuş türleri, sulardaki biyolojik çeşitlilik, tatlı ve tuzlu su balık ve diğer canlıları ile av hayvanlarını kapsamaktadır. Özellikle İztuzu ve Dalyan'ın, Akdeniz foku ve Caretta Caretta gibi nesli tehlike altında olan türlere ev sahipliği yapması bölgedeki ekolojik yaşamın en önemli yanlarından biridir.

❖ *Kültürel izler*

Stratejik konumu nedeniyle tarihte Karya'dan Perslere, Roma'dan Bizans'a, Beylikler döneminden Osmanlı'ya, birçok medeniyete ev sahipliği yapan bölgede, kültürün ortak değer ve kimlik oluşturmadaki gücü, bölgenin kentlerini bütünleştiren bir potansiyel olarak günümüzde de öne çıkmaktadır.

Bölgedeki kültürel miras öğelerinin değerlendirilmesi sonucu; tarihsel bağlam, Karya mirası, Beylikler ve Osmanlı mirası, yerleşim sürekliliği ve geleneksel yaşam mirası şeklinde beş ana değerlendirme başlığı tanımlanabilir. Bu değer gruplarına ek olarak, değerlerin sunumu ve yaşatılmasına yönelik uygulamalar da çalışmaya konu edilmiştir.

- *Tarihsel bağlam:*

Bölgenin bulunduğu stratejik konum, geçmişten günümüze dek yoğun kültürel etkileşimlere sahne olmasını sağlamıştır. Anadolu- Ege Denizi- Adalar bağlantılarını sağlamış olması, bölgenin ekonomik ilişkiler ve kültürel etkileşimin odağında olmasına imkân vermiştir. Bu açıdan bakıldığında, bölgenin tarihsel bağlamına dair ipuçları veren **kültürel çeşitlilik ve etkileşim** konuları birer değer olarak karşımıza çıkar.

- *Karya mirası:*

Bölgenin geçmişindeki en baskın tarihsel dönem olan Karya medeniyetinin izleri, bölge ölçeğinde kültürel mirasın en yoğun şekilde ortaya çıktığı başlıktır. İçerdiği çeşitlilik, günümüze yansımış kırsal kimlik sürekliliği ve coğrafya ile kültür etkileşiminin yansımalarını sunan Karya mirası, bölge için ortak bir değer ve bir kimlik ögesi olarak algılanmalıdır. Toprak üstü, toprak altı ve su altı arkeoloji mirası, bölge genelinde bütüncül bir Karya mirasının alt başlıklarıdır ve yine bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmalı ve korunmalıdır. Bu miras, en temelde **estetik ve mimari değer** taşımakta, buna ek olarak barındırdığı arkeolojik potansiyel ve bilim-felsefe dünyasına yapılmış katkılar ile önemli bir **araştırma ve belge değeri** taşımaktadır.

- **Beylikler ve Osmanlı mirası:**

Bölgedeki Pagan inanç sisteminin Bektaşiliğe dönüştüğü ve Yörük kültürünün temellerinin atıldığı Beylikler dönemi ile onun üzerine eklenen Osmanlı kültürü, bölge genelinde yine ortak olarak algılanması gereken bir miras alanıdır. Menteşeoğulları ve Aydınöğulları beyliklerinin bölgede bıraktıkları izler anıtsal mimari örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır ve önemli mimari üslup örnekleri barındırırlar. Osmanlı döneminin izleri ise Beylikler mirasının üzerine eklenmiş, anıtsal yapılara ek olarak geleneksel yaşam alanı örnekleri de günümüze ulaşmıştır. Bunlar, kent merkezlerindeki geleneksel konut dokuları ile köylerde görülen kırsal mimari örnekleridir. Karya mirasına benzer şekilde, Beylikler ve Osmanlı mirasında da **estetik** ve **mimari değer** ile **araştırma** ve **belge değeri** öne çıkmaktadır.

- **Yerleşim sürekliliği:**

Bölgenin tarihsel derinliğine paralel olarak, yerleşim sürekliliği önemli değerlerinden biridir. Antik dönemde tepe ve yamaçlarda konumlanmış yerleşimler, takip eden dönemlerde düzlüklere inmiş, yakınlarındaki antik dönem kalıntıları ile görsel ve/veya fiziksel ilişkilerini korumuşlardır. Kıyı yerleşimlerinde ise birbirinin üzerinde gelişmiş **çok-katmanlı dokular** oluşmuştur. Yerleşimlerin yer seçimlerinin sürekliliğine ek olarak, kademelenme de günümüze belirli bir ölçüde sürdürülerek taşınmıştır, Denizli ve çevresindeki yerleşim kademelenmesinin antik dönem ve günümüzdeki tutarlılığı gibi. Yerleşim sürekliliğine örnek verilebilecek antik kent-günümüz yerleşimi birliktelikleri:

• <i>Halikarnassos</i> – Bodrum	• <i>Herakleia</i> - Kapıkırı
• <i>Myndos</i> - Gümüşlük	• <i>Mobolla</i> – Muğla
• <i>Kaunos</i> – Dalyan	• <i>Stratonekeia</i> – Eskihsar köyü
• <i>Mylasa</i> – Milas	• <i>Nysa</i> – Sultanhsar
• <i>Iasos</i> – Kızıksılacık	• <i>Didyma</i> – Didim vb.

İnsanın, tarımsal faaliyetlerin gereklilikleri doğrultusunda şekillendirdiği bölge coğrafyası, öncelikle antik dönemden günümüze ulaşmış, bağcılık ve zeytincilik için kullanılan tarım terasları ve işliklerden oluşur. Günümüzde hala izleri okunabilen teraslar ve işliklerden oluşan bu **kültürel peyzaj dokuları**; gerek geçmişin ekonomik aktivitesinin somut izleri olmaları, gerekse doğal peyzaj üzerindeki insan müdahalesinin doğaya duyarlı örnekleri olarak korunması gerekli değerlerdir.

- **Geleneksel yaşam mirası:**

Bölgede yaşamın sürekliliğiyle birlikte bugüne taşınan tüm gelenekler, üretim biçimleri ve yemek kültürü geleneksel yaşam mirasını oluşturmaktadır. Daha önce de değinildiği üzere bölgedeki yoğun kültürel etkileşim, doğu-batı kültürlerinin birlikte yoğrulduğu bir yapıyı

oluşturmuştur ve bugüne ulaşan miras ise bu etkileşimin izlerini taşımaktadır. Bunun yanında, antik dönemin Pagan kültürünün üzerinde şekillenen Yörük kültürü, yayla göçerliği ve efe kültürü de bölgenin yaşayan mirasının önemli bileşenlerindendir. Bu noktada, bölge genelinde izlenebilen bir **tinsel** ve **sosyal değer** grubu öne çıkmaktadır.

Kökleri antik döneme dayanan bazı üretim biçimleri ve ürünleri, bölgenin geleneksel yaşam mirasının en belirleyici unsurları sayılabilir. Denizli’de yoğunlaşmış dokuma ve dericilik, kıyı bölgelerinde yoğunlaşmış çömlekçilik ve diğer yerel el sanatları bu üretim alanlarına örnek olarak verilebilir. Günümüzde yaratıcı sektörler olarak tekrar canlandırılacak bu faaliyetlerin bölgenin kimliği açısından önemi ve taşıdıkları **yerellik değeri** göz ardı edilmemelidir.

KÜLTÜREL İZLER	ÖNE ÇIKAN ÖĞELER	DEĞER GRUPLARI	
Tarihsel Bağlam	Anadolu-Ege-Adalar ilişkisi	– Tarihsel değer	Araştırma & Bilgi değeri
	Coğrafi yapı	– Tarihsel değer – Doğal değer	
	Kültürel etkileşim bölgesi	– Tarihsel değer	
Karya Mirası	Antik kentler Antik yollar	– Arkeolojik değer – Mimari değer – Estetik değeri	
Beylikler & Osmanlı Mirası	Anıtsal yapılar	– Mimari değer – Estetik değeri	
Yerleşim Sürekliliği	Çok-katmanlı yerleşimler	– Çok-katmanlılık değeri – Arkeolojik değer	
	Kültürel peyzaj alanları (tarım terasları ve işlikler)	– Arkeolojik değer – Kırsal değer	
Geleneksel Yaşam Mirası	Müzik, yemek, el sanatları ve diğer sosyal gelenekler	– Yerellik değeri – Tinsel değer – Sosyal değer	

❖ Değerlerin Sunumu ve Yaşatılmasına Yönelik Uygulamalar

Bugün bölgedeki kültürel, doğal ve yerel değerlerin korunması, sunumu ve yaşatılmasına yönelik çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bunların başında arkeolojik alanlarda sürdürülen kazı çalışmaları ile müzeler sayılabilir. Bölgede sürdürülen kazı çalışmaları düşünüldüğünde, antik Karya bölgesinin araştırılmışlık açısından iyi bir yerde olduğu söylenebilir. 2011 yılı kazı çalışmaları:

	Aydın	Denizli	Muğla
Yerli kazılar	Kadıkalesi Magnesia Tepecik Höyük Alabanda	Beycesultan Höyüğü Kale-i Tavas (Tabae) Laodikeia	Beçin Kalesi Burgaz Kaunos Myndos Pedasa Lagina Stratonekeia Tlos Euromos
Yabancı kazılar	Aphrodisias Miletos Didyma Priene	Hierapolis	İasos Laubrandia

Bölge genelinde değerlerin sunumuna yönelik kurulan müzeler ise arkeoloji ve etnografya müzeleri, arkeoloji müzeleri, etnografya müzeleri ve diğer tematik müzeler şeklinde sınıflanabilir.

	Aydın	Denizli	Muğla
Arkeoloji Müzeleri	Afrodisias Müzesi	Pamukkale Hierapolis Müzesi	Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Mausoleum Anıt Müzesi Milas Müzesi İassos Balık Pazarı Müzesi
Etnografya Müzeleri	Karacasu Etnografya Müzesi	Denizli Etnografya Müzesi	
Arkeoloji ve Etnografya Müzeleri	Aydın Müzesi Milet Müzesi		Muğla Müzesi Marmaris Müzesi Fethiye Müzesi Halıcı Ahmet Urkay Müzesi
Tematik Müzeler	Çine Avcılık Müzesi Kuvâ-yı Milliye Müzesi Yörük Ali Efe Müzesi		Zeki Müren Sanat Müzesi

Aydın- Muğla- Denizli Altın Üçgeni'nin günümüz öğeleri arasında şenlik ve festivaller, yerel değerlerin sürdürülmesi açısından önemli bir yer tutmaktadır. Yaylalar, Yörük kültürü, spor (güreş, hava oyunları, yelkenli, yatçılık vb.), yöresel ürünler (badem, incir, üzüm, kiraz, mandalina vb.), sanat festivalleri (sinema, bale, müzik vb.) konularda düzenlenen şenlik ve festivaller bölgedeki kültürel çeşitlilik ve canlılığın da bir göstergesidir.

2.2.2. Ekonomik Kaynaklar

Bölgenin doğal değerleri, ilk yerleşmelerden bu yana ekonomik yapının şekillenmesinde temel oluşturmuş; kıyılar ve iç kesimler ekonomik yapı açısından birbirinden ayrılmıştır. Bölgenin geçmişinden bugüne dek devam eden ekonomik kaynağı ağırlıklı olarak tarım sektörüdür. Akarsuların beslediği bereketli tarım toprakları iç kesimlerdeki ovalarda tarıma olanak sağlarken, yaylalarda ise hayvancılık temel geçim kaynağıdır. Balıkçılık ise hem tatlı hem de tuzlu sularda yapılmaktadır. Marmaris, Fethiye ve Bodrum'da öne çıkan süngercilik de önemli bir ekonomik değerdir.

Bölgenin günümüzdeki tarımsal değerlerine bakıldığında, Antik dönemden gelen ürünlerin önemli bir kısmının korunduğu görülmektedir.

- Bağcılık ve şarapçılık: Denizli'de Çal, Bekilli, Buldan, Muğla'da Datça, Fethiye-Burdur arası
- Zeytincilik ve zeytinyağı üretimi: Datça, Milas
- İncir: Muğla
- Narenciye: Köyceğiz, Marmaris, Datça
- Kestane: Aydın

Bunun yanı sıra seracılık ve sebze üretimi, badem, çam balı, küner (çam fıstığı), pamuk, sıgla yağı, susam, buğday, yayla bölgelerinde elma ve kiraz ile son dönemde öne çıkan meyve ve ot yağları bölgenin tarım ekonomisinde öne çıkan diğer ürünlerdir.

Günümüzde Türkiye'nin turizm gelirinin %25'ini oluşturan bölgedeki yoğun turizm aktivitesine karşın, tarımın bölge ekonomisi içindeki önemi de büyüktür. Örneğin günümüzde Datça–Marmaris–Fethiye ekonomisinde, turizm ve tarımın her ikisinin de %50'lik payları vardır; bu durum, bölgenin tarımı terk etmediğine, değerlerine sahip çıktığına işaretler. Tarımsal etkinlikler Aydın'da yoğunlaşmaktadır; Denizli ise günümüzde ekonomik açıdan sanayiden beslenmekte, ancak aynı zamanda turizme de yönelmektedir.

Özellikle Muğla'da yoğunlaşan turizm sektörü incelendiğinde ise genel eğilimin, kıyı bölgelerinde inşa edilen büyük oteller ve tatil köyleri gibi çok programlı turizm tesisleri tarafından sürdürülen "her şey dahil turizm" faaliyetleri olduğu görülmektedir. Aynı zamanda, yakın zamanda yapılan turizm yatırımları, bölgede kitle turizmi anlayışının yayılmasına neden olmuştur. Ne var ki, "*deniz, kum ve güneş*" temasına dayanarak geliştirilen "her şey dahil" turizm biçimi ve kısa zamanda acente programlarına bağlı kalınarak yapılan kitle turizmi hareketleri, bölgenin kültürel ve kırsal kimliğini geri plan itmekte, turizmi bir çeşit günlük tüketim aracına dönüştürmektedir.

Bölgede gıda, tekstil ve maden alanlarında çalışan sanayi sektörünün ön plana çıkan yerleşimleri; Denizli, Aydın, Yatağan, Milas, Nazilli, Honaz, Serinhisar ve Babadağ'dır. Denizli'deki ana sanayi kolunu tekstil sektörü oluştururken, Aydın ve Muğla'da madencilik yaygındır. Ayrıca, Muğla ilinde ağaç ve ağaç ürünleri ile deniz araçları imalatı öncelikli

sektörlerdendir. Yerel ekonomik kaynaklardan sayılan tekstil ve el sanatları, özellikle Denizli ilçeleri ve Milas'ta halıcılık ve dokumacılık şeklinde sürdürülmektedir.

Bölgenin tarihsel bir ekonomik kaynağı olan mermer ise günümüzde üretilmeye devam edilmekte ancak kontrolsüzce açılan çok sayıda mermer ocağında sürdürülen üretim, bu ürünün değerini düşürmektedir.

2.2.3. Koruma Alanları

Bölgenin sahip olduğu doğal ve kültürel varlıklar gerek nitelik gerekse nicelik bakımından yüksek bir zenginlik sunmaktadır ve farklı yasal statülerle koruma altına alınmıştır. Aydın, Denizli ve Muğla illerinin sınırları içerisinde bulunan doğa koruma alanları;

Özel Çevre Koruma Alanları	Milli Parklar	Tabiat Parkı	Tabiat Koruma Alanları
• Gökova • Köyceğiz-Dalyan • Fethiye-Göcek • Datça-Bozburun • Pamukkale • Patara	• Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası • Honaz Dağı • Marmaris • Saklıkent	• Bafa Gölü • Akdağ • Ölüdeniz- Kıdrak	• Kartal Gölü / Denizli • Sırtlandağ Halep Çamı / Muğla

Üç il arasında gerek arkeolojik, gerek doğal, gerekse kentsel sit alanı varlığıyla öne çıkan il Muğla'dır. Bölge genelinde sit alanı türlerinin bu denli farklılaşması, bölgedeki çeşitlilik ve zenginliği de desteklemektedir. Üç il için de geçerli olan sit alanı türlerini arkeolojik, doğal, kentsel, kentsel- arkeolojik, arkeolojik- doğal ve diğer karma sitler oluşturmaktadır.

SİT ALANI TÜRÜ	AYDIN	DENİZLİ	MUĞLA
Arkeolojik	137	164	585
Kentsel	7	1	9
Doğal	14	14	152
Tarihi	2	-	-
Kentsel Arkeolojik	-	-	4
Arkeolojik ve Doğal	1	8	14
Diğer Karma	-	1	11
TOPLAM	161	188	775

2.2.4. Sorun ve Tehditler

Altın Üçgen'in en önemli özelliği olan zengin doğal ve kültürel mirasın günümüze ulaşmış izleri, bölgeyi diğer coğrafyalardan farklı kılmaktadır. Bu değerler, nasıl ki geçmişten bugüne üstüne yeni değerler eklenerek ulaşmışsa, bugünden de yarına aynı şekilde ve tahrip edilmeden taşınması gerekmektedir. Bölgedeki doğal ve kültürel zenginliğin mevcut durumda karşı karşıya bulunduğu sorunlar ve geleceği ilgilendiren tehdit unsurları aşağıdaki başlıklarda özetlenebilir;

❖ *Turizm baskısı*

Bölgenin kültürel kimliğini ilgilendiren temel sorun alanlarından biri günümüzde kitle turizmi hareketleriyle sürdürülen sektörel yapıdır. Bölgedeki doğal ve kültürel değerlerin sunumu ve tanıtımının önüne geçen bu turizm tipi, aynı zamanda bölge kimliğinin bütüncül bir şekilde anlaşılması, etkin kullanımı ve kalkınmaya girdi oluşturmaya da engel olmaktadır.

Kıyı yerleşimleri üzerindeki yoğun turizm faaliyetleri ise bu alanlardaki özgün niteliklerin giderek kaybedilmesine neden olmakta ve yerleşimlerin kimliksizleşmesi yönünde bir tehdit teşkil etmektedir. Bölgedeki başlıca turizm merkezleri olan Kuşadası, Didim, Bodrum, Marmaris ve Fethiye yerleşimlerindeki sektörel ve yapısal dönüşüm bu baskının sonuçlarına örnek olarak verilebilir. Bunun yanında, doğal açıdan nitelikli ve hassas alanlarda açılan turizm tesislerinin, özellikle kıyı şeridindeki doğal peyzaj yapısını değiştirmesi de ele alınması gereken bir konudur.

❖ *Kıyı alanlarının dönüşümü*

Denizle kurulan yoğun ilişki ve turistik kullanıma uygun koyların çokluğu, bölgedeki kıyı alanlarının kullanımını yönlendiren esas etkenlerdir. Bu noktada, temel sorun alanları, Kıyı Kanunu'ndaki yasal boşluklar ve kontrolsüz yapılaşma nedeniyle kıyıda yoğun bir yapılaşma hareketinin bulunmasıdır. Bölgede turizmin yeni bir sektör olarak keşfedildiği ve gelişmeye başladığı yıllarda inşa edilen ikinci konutlar, günümüzde *her şey dahil otelciliğin* çekiciliği nedeniyle eski değerini yitirmiş ve bugün çoğunlukla kullanılmayan bir yapı stoğuna dönüşmüştür. Bunun yanında, sahil şeridinde "denize sıfır" konumlanan ve geniş arazilere yayılan büyük programlı oteller ve tatil köyleri de kıyının dönüşümünü olumsuz yönde etkileyen diğer bir önemli unsurdur. Bu tip yapılaşma hareketleri nedeniyle, bölgenin sahip olduğu en temel doğal değerlerden olan kıyı şeridi, deniz ekosistemi ve orman alanlarının kaybının önüne geçilmesi gerekmektedir.

❖ *Doğal değerlerin yitirilmesi*

Bölgenin doğal değerlerini tehdit eden konuların başında kontrolsüz sanayi faaliyetleri, maden yatırımları ve yanlış tarım uygulamaları gelmektedir. Evsel ve endüstriyel su atıklarının arıtılmasına yönelik çalışmaların eksikliği havzayı kirletmektedir. Bugün Menderes Nehri ve

havzasının karşı karşıya kaldığı kirlilik bu alandaki ekosistemi tehdit etmektedir. Aynı nedenlere bağlı olarak çayır ve meraların azalması da hayvancılık faaliyetleri için bir tehdit oluşturmaktadır.

Doğal kaynaklar üzerindeki diğer bir tehdit unsuru bölge genelinde sayıları gittikçe artan maden ocaklarıdır. Kontrolsüz işleyen mermer ocakları, çevrelerindeki doğal yaşama zarar vermekte ve bu olumsuz etki arıcılık faaliyetlerine de yansımaktadır. Bu yatırımlar, aynı zamanda bölgenin orman alanlarının kaybına neden olurken, bölge için antik dönemden bu yana önemini koruyan bir ürün olarak mermerin de değerini düşürmüştür. Maden yatırımlarına benzer şekilde, bölge için planlanan hidroelektrik santrali (HES) yatırımları da, su başta olmak üzere doğal kaynakları tehdit eden en önemli unsurlarından biridir.

Bölgedeki zeytinlikleri tehdit eden madencilik faaliyetlerinin önü 3573 sayılı Zeytincilik Kanunu'nda yapılan değişiklikle açılmıştır. Madencilik, inşaat ve sanayi faaliyetlerinin çevresel etki değerlendirmeleri (ÇED) yapılarak zeytin arazilerinde işletilebileceğini, ayrıca 25 dönümden küçük zeytin arazilerinin zeytinlik statüsünden çıkarılacağını duyuran yasa değişikliğinin uygulamaya geçmesi, antik dönemden beri temel geçim kaynaklarından biri zeytincilik olan bölge için geri döndürülemez bir kayba yol açabilecektir.

Kıyı alanlarına bakıldığında, limanlar ve marinaların deniz ekosistemi üzerindeki olumsuz etkisi göze çarpmaktadır. Limanlarda sürdürülen yatçılık faaliyetlerine yönelik atık kontrol sisteminin yetersiz olması, denizleri kirletirken ekosisteme de zarar vermektedir. Bunların sonucunda, balıkçılık ve deniz turizmi gibi ekonomik faaliyet alanları da olumsuz etkilenmektedir. Son olarak, her yıl farklı alanlarda ve sıkça gerçekleşen orman yangınları, bölgenin doğal yapısını tehdit eden önemli unsurlardandır.

❖ **Kültürel ve arkeolojik peyzajın bozulması**

Bölgenin genel karakterini oluşturan kırsal arazi, üzerinde günümüz köylerini ve yerel mimarlık örneklerini, geleneksel üretim dallarını ve antik dönem izlerini barındıran bir bütündür. Çoğu yerde etrafındaki coğrafi yapıyla uyumlu gelişmiş bir kırsal yerleşim, aynı yerde daha geçmiş tarihte var olmuş bir medeniyetin izleriyle birlikte bulunmakta ve kültürel açıdan zengin bir sistemi temsil etmektedir.

"Günümüz köyü- antik dönem izleri- doğal öğeler" birlikteliğinden oluşan bu üçlü yapıda;

- Antik dönemin tarım terasları,
- Şarap ve zeytin işlikleri
- Diğer tekil yapı kalıntıları,
- Yerel üretim ve yaşam biçiminin izlerini taşıyan geleneksel konut dokuları: yerel mimari ve malzeme, avlu kullanımı, komşuluk ilişkileri

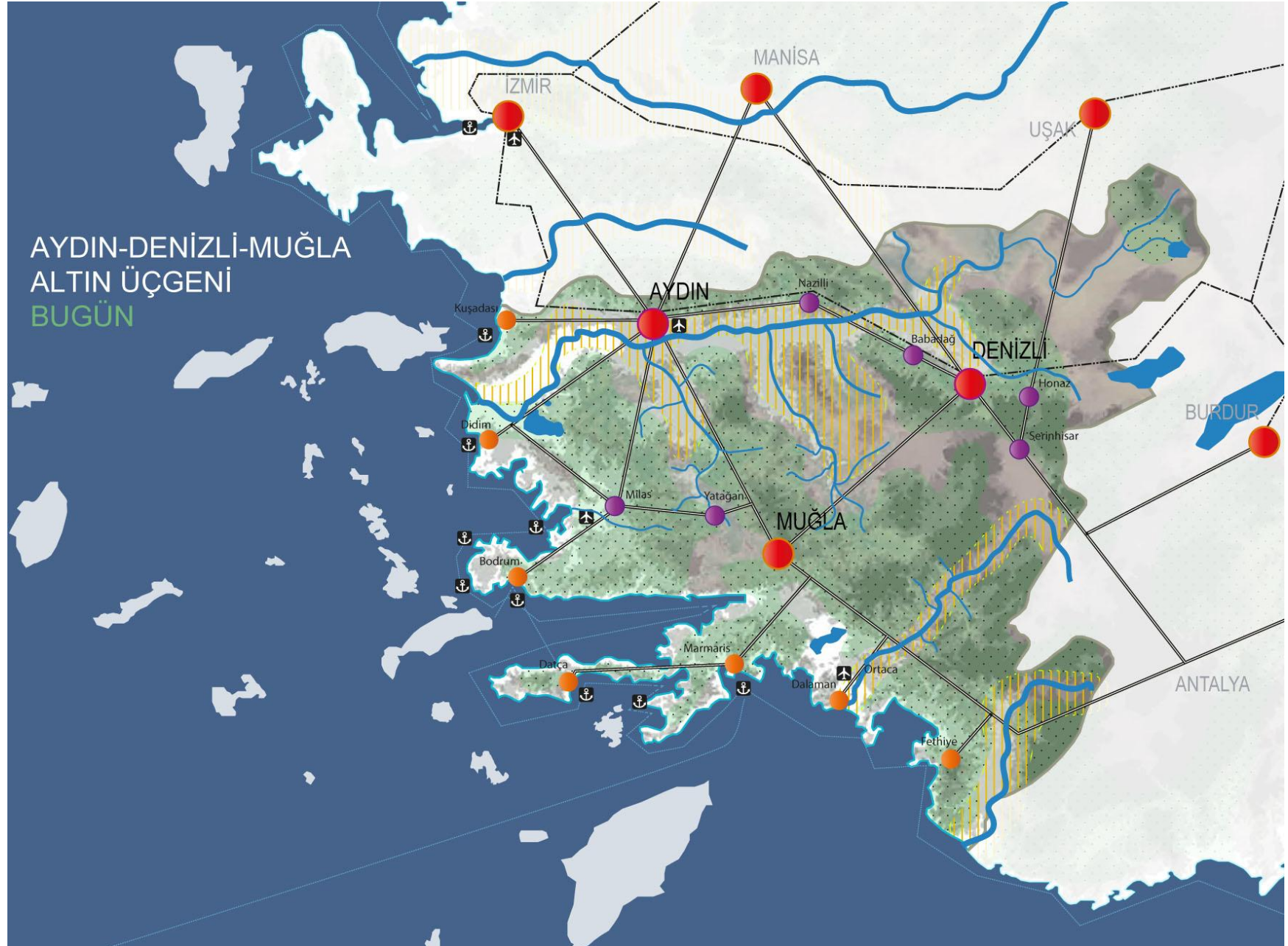
gibi bileşenlerin, kırsal kimliğin sürdürülmesi için korunması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Ne var ki, orman alanlarında türeyen villa tipi konut yapılaşması, tarım

teraslarının bozulması, işliklerin kullanılmaması, yerel mimarlık örneklerinin bakımsız kalması veya yanlış müdahalelerle özgünlüklerini yitirmesi gibi nedenler, bu tip kültürel ve arkeolojik peyzaj alanlarının bozulmasına yol açmaktadır.

Bunun yanında arkeolojik alanların karşı karşıya olduğu yasadışı kazı ve kaçakçılık sorunu bölgenin kültürel mirasını tehdit eden en önemli unsurlardandır. Bölgenin adalara yakınlığı ve deniz aşırı taşımaya elverişli olması, aynı zamanda kaçakçılık hareketlerine de zemin oluşturmaktadır ve arkeolojik mirasın yitirilmesine neden olmaktadır.

❖ *Geleneksel üretimin yok olması*

Günümüzde yaşam tarzları ve üretim biçimlerinin değişmesiyle birlikte geleneksel üretim de yok olmaya yüz tutmuştur. Makineleşmenin bir sonucu olarak tarımsal faaliyetler modernleşirken, sanayileşmenin etkisiyle de geleneksel el sanatları unutulmaya başlanmıştır. Günümüz yaşamının gereklilikleri olan bu faktörlerin, dışlanmamakla beraber, bölgesel kimlik üzerindeki olumsuz etkilerinin de en aza indirgenmesi gerekmektedir. Bölgenin yerel değerlerinden olan şarapçılık ve zeytincilik gibi temel tarımsal faaliyetler ile dokumacılık, çömlekçilik, bakırcılık gibi geleneksel üretim dallarının yaşatılması, yerel kimliğin sürdürülmesinin bir ön koşuludur.

2.3. YARIN: BÖLGENİN GELECEĞİ

2.3.1. Yerel ve Ulusal Planlama Çalışmaları

Aydın, Denizli ve Muğla illerini kapsayan bölge için Güney Ege Kalkınma Ajansı'nın hazırladığı **2010-2013 Güney Ege Bölge Planı**, temelde bölgesel bir vizyon ve gelişme eksenleri belirlemiştir. Planın belirlediği vizyon;

"Doğal, tarihi ve kültürel varlığını girişimci bir ruh ve yenilikçilikle bütünleştirmiş; özgün tarımsal üretimi, katma değeri yüksek sanayi ürünleri ve dört mevsime yayılan turizmi ile dünyada marka olmuş bir bölge..."dir.

Planın belirlediği ve bölgesel kalkınmaya konu edilen 5 gelişme eksenini ve temel amaçları;

- *Markalaşma ve yenilikçilik:* bölge ürünlerini markalaştırmak ve sektörlere yönelik yenilikçi çalışmalar yapmak
- *Sektörlerin rekabet gücü:* tarım, turizm ve sanayi sektörlerinde verim ve çeşitliliği artırırken altyapıyı güçlendirmek
- *Sosyal kalkınma ve kültürel gelişme:* sosyal ve kültürel altyapıyı geliştirmek, istihdam olanaklarını arttırmak
- *Sağlıklı ve yaşanabilir çevre:* yenilenebilir enerji kullanımı ve atık yönetimini geliştirmek, doğal kaynakları korumak
- *İyileştirilmiş altyapı ve afet yönetimi:* ulaştırma kapasitesini güçlendirmek, afet yönetimini arttırmak

Aydın, Denizli, Muğla Planlama Bölgesi **1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı**, bölge bütününde sürdürülebilir ve yaşanabilir bir çevre yaratılmasını, tarımsal, tarihsel ve turistik değerlerin korunmasını ve planlı bir gelişmeyi amaçlamıştır. Planda, tarıma dayalı sanayinin ve hizmetler sektörünün geliştirilmesi temel vurgulardan biridir. Yayla alanları ve kırsal yerleşimlerde eko-turizmin geliştirilmesi önerilmiş, Aydın ve Muğla illeri tarım sektöründeki istihdamın bir kısmının hizmetler sektörüne kayması beklenmiştir. Benzer şekilde, plan, kış turizmi, nehir turizmi, termal turizm, trekking turizmi gibi farklı turizm çeşitlerinin geliştirilmesine dair merkezleri belirlemiştir.

Planda, "Aydın-Merkez İlçe Tralleis-Paşa Yaylası" ve "Bodrum-Bitez" özel planlama alanları ilan edilmiştir. Aydın'daki özel planlama alanında rekreatif amaçlı tesisler ile yayla turizmi ve eko-turizm gelişiminin desteklenmesi önerilmiş, Bodrum'da ekonomik ömrünü doldurmuş naranciye arazilerinin belde ekonomisine kazandırılması ve çiftlik işletmeleriyle eko-kırsal turizmin desteklenmesi vurgulanmıştır.

Bölgeyi ilgilendiren ulusal planlardan biri Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın hazırladığı **2023 Turizm Stratejisi**dir. Planda, Aphrodisias bölgesi "*kültür ve termal turizm gelişim bölgesi*" olarak tanımlanmış ve bölgesel bir varış noktası olarak geliştirilmesi önerilmiştir. Deniz turizmi başlığında ise Kuşadası'ndaki kruvaziyer gemi kabul eden limanın geliştirilmesi öngörülmüştür. Ayrıca, "Güney Ege: Aydın-Denizli-Manisa-İzmir" şeklinde tanımlanan bölge için

termal turizm master planı hazırlanması şart koşulmuştur. Son olarak, Datça için bir ekoturizm kenti olması yönünde bir öneri getirilmiştir.

Büyük Menderes Havzası Koruma Eylem Planı’nda vurgulanan en temel noktalar ise, havza genelinde faaliyet gösteren taş ocakları ve maden sahalarının rehabilite edilmesi, atık yönetiminin geliştirilmesi, tarımsal kirlilik yönetiminin geliştirilmesi, su kaynakları envanterinin yapılması, havzadaki Sulak Alan Koruma Alanları için yönetim planlarının tamamlanmasıdır.

Bölgenin önemli kenti Denizli’nin katılımcı ortamda hazırladığı **Denizli Yol Haritası 2010-2023**, gelecek için önemli temalar ve stratejiler ortaya koymuştur. Yol Haritası; Denizli’nin kalkınmasını 7T: tarih, turizm, tarım, tekstil, traverten, termal, teknoloji temalarıyla coğrafyanın sunduğu değerlerle kurgulamıştır. Çalışmada belirlenen vizyon;

"Girişimci birikim ve başarının, bölgenin bereketi ile çeşitlendirildiği, sürdürülebilir dinamik bir kent"tir.

Bu vizyona ulaşılması doğrultusunda ortaya konulan 4 temel strateji ise:

1. Kent ekonomisinin yeniden kurgulanması,
2. Kültür ve turizm öncelikli yeni, yaklaşımların ortaya konulması,
3. Dönüşüm ve gelişimin yeniden kurgulanması,
4. Bölgesel ve kentsel bütünleşmenin sağlanmasıdır.

2.3.2. Gelecek Yatırımları

Bölgedeki doğal yaşamı ve kaynakları etkileyecek en önemli yatırımların hidroelektrik santralleri, HES’ler olduğu bir gerçektir. Güney Ege Kalkınma Ajansı’nın Bölge Planı’nda değindiği üzere bölgede 9 adet yeni HES projesi geliştirilecektir. Ancak, bu yatırımların bölgenin su kaynakları ve ekolojisine yapacağı olumsuz etkilerin en aza indirgenmesi, bölgenin geleceği açısından mutlak suretle atılması gereken ilk adımdır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın, *"tarihi ve kültürel değerlerin yoğun olarak yer aldığı ve/veya turizm potansiyelinin yüksek olduğu yöreleri korumak, kullanmak, sektörel kalkınmayı ve planlı gelişimi sağlamak amacıyla değerlendirmek üzere sınırlarını belirlediği"*, bölgedeki üç "kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesi"; Didim, Denizli (termal) ve Milas- Fesleğen dır. Ayrıca, Aydın’da 3’ü termal olmak üzere toplam 7 adet, Denizli’de tamamı termal toplam 3 adet ve Muğla’da toplam 17 adet turizm merkezi ilan edilmiştir. Turizm merkezleri, "kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri" içinde veya dışında, öncelikle geliştirilmesi öngörülen ve turizm faaliyetleri açısından önem taşıyan bölgeler olarak tanımlanmaktadır.

Bakanlığın bu tanımları dışında, bölgede belirlediği 2 turizm kenti bulunmaktadır; Didim ve Dalaman. Buradaki amaç, turizm yatırımları ve yatak kapasitesini arttırarak bu alanları nitelikli destinasyonlar haline getirmek şeklinde tanımlanmaktadır. Ancak belirlenen bu merkezlere

çekilecek yatırımcılar ve açılması beklenen yeni tesislerle, bölgeye kapasitesinin üzerinde bir yük getirilebilir, çevresel ve kıyasal bozulmanın boyutları artabilir.

2.3.3. Temel Beklentiler

Bölgenin geleceğine yönelik beklentiler ve temalar;

- Doğal bereket ve çeşitlilik alanlarının korunması
- Çeşitlilik ve işbirliği yönetiminin sağlanması
- Geleneksel ekonomik değerlerin ve üretim yöntemlerinin geri kazanımı
- “Her şey dahil” turizminin yerine, sahip olunan değerleri canlandıracak kültür turizminin geliştirilmesi
- Sınırsız sınırlar ilkesiyle, Aydın-Denizli-Muğla’nın etkileşimi, bütünlüğü ve paylaşımı üzerine bir kalkınma yaklaşımı geliştirilmesi
- Ortak değer yaratma ve artı değer paylaşımı
- Kümelenme stratejilerinin geliştirilmesi
- Yarışabilirlik için tanıtım ve iletişim güçlendirilmesi
- Kültürel değerlere, sadece ekonomik odaklı değil, kimliği sürdürme odaklı yaklaşılması
- Bölge insanının değerleri tanıyıp sahiplenmesi: Bereket bilinçlendirmesi

3. BEREKET COĞRAFYASI

Aydın- Denizli- Muğla Altın Üçgeni'nin buraya kadar tanımlanan doğal ve kültürel zenginlikleri ile bunların kendi aralarında kurdukları ilişki, bölgenin aslen önemli bir **"bereket coğrafyası"** şeklinde tanımlanmasına olanak sağlamaktadır. Altın Üçgen'in sahip olduğu bereketin, bölge bütünlüğünde bir üst değer olarak algılanması ve gelecek kararlarını yönlendirici bir ilke olarak kabul edilmesi önemlidir.

Bölgenin stratejik konumu, çeşitlilik sunan eşsiz coğrafyası ve iklimi, bölgenin dününden bugüne uzanan özgün değerleri ve kimliğinin temelini oluşturmuştur. Coğrafi olarak dışarıya kapalı yapısı, bölgedeki özgün yapının korunmasını ve günümüze ulaşmasını sağlayan bir etkidir. Bölgenin alçak-yüksek alanları, kıyı-iç kesimleri, su-kara birlikteliği yerleşimlerde ve kültürel yapıda önemli bir çeşitlilik sunmuştur. Bereketli tarım toprakları ve kıyı alanlarında yerleşen uygarlıklar, kültürel değerlerini üst üste koyarak bölgedeki çeşitlilik ve bereketin bugüne taşınmasını sağlamıştır.

"Bereket Coğrafyası"nı meydana getiren temel bileşenler;

Doğal Bereket	Kültürel Bereket	Ekonomik Bereket
Zengin coğrafi yapı Karakteristik topografya Su kaynakları Termaller Verimli toprak yapısı Hareketli kıyı şeridi Deniz ve adalar Akdeniz iklimi Flora ve fauna zenginliği	Tarihsel derinlik Çok katmanlılık Kültürel peyzaj Arkeolojik peyzaj Sualtı arkeolojisi Sanat ve tasarım Bilim ve felsefe Kırsal kimlik Geleneksel yaşam	Yerel kaynak zenginliği Tarımsal birikim Karakteristik ürünler (üzüm-şarap, zeytin- zeytinyağı, incir, badem, pamuk...) Denizin bereketi Geleneksel üretim (dokuma, çömlek...)

Doğal bereketin kaynakları olarak, bölgedeki tüm doğal değerler ele alınabilir. Tarihsel süreçte birçok uygarlığın kesişim noktasında olan bölge, stratejik konumu ve önemli deniz bağlantısı ile aynı dönem uygarlıklarının da karşılaşmasını, doğu-batı arasında kültürlerin etkileşimini ve çeşitlenmesini sağlamıştır. Antik dönemde Karya uygarlığının Yunanlılar ile karşılaşmasını ve Avrupa'ya açılmasını sağlayan Ege Denizi ve günümüzde Yunanistan sınırlarında bulunan Ege Adaları, bölge coğrafyasında özellikle Antik dönemde kültürün ve kentlerin kimliklerinin kendi içinde çeşitlenmesini sağlamıştır. Diğer bir yandan, onları bütünleştiren kıyı kesimi, dağlar, akarsular, vadiler ve ovalar, bereketin kaynağı olan önemli değerlerdir.

Aydın-Denizli-Muğla Altın Üçgeni "Bereket Coğrafyası"nın en belirleyici bileşenlerinden biri de kültürel bereketidir. Kültürel bereketin kaynaklarını en temelde tarihsel derinlik, çok katmanlılık, kültürel ve arkeolojik peyzaj zenginliği, sanat-tasarım, bilim-felsefe, kırsal kimlik ve geleneksel yaşam oluşturmaktadır.

DOĞAL BEREKET

Zengin coğrafi yapı

Dağ sıraları ile onları aralarında kalan vadilerden oluşan bölge coğrafyası en temelde bu iki ögenin baskınlığı ile tanımlanabilir. Aynı zamanda, iç kesim ve kıyı ovalarının da kültürel ve ekonomik berekete kaynak oluşturması bölge için önemli bir veridir. Coğrafi yapının zenginliği, bölgedeki kültürel, sosyal ve ekonomik çeşitliliğin oluşmasındaki temel faktörlerden biridir.

Karakteristik topografya

Bölgedeki yükseklik farklarının yarattığı ayrışmalar, tarih boyunca gerek kültürel gerekse ekonomik bir çeşitlilikle sonuçlanmıştır. Kentlerin yer seçimleri, kademelenmeleri, temel sektörler ve sosyal yapı her zaman bu yükseklik farklarına bağlı olarak şekillenmiştir. Bu noktada, bölge için "kültürel coğrafya" tanımı getirilebilir, böylece yerleşim dokusu ve kültürel-ekonomik yapıyı bu denli çeşitlendiren topografyanın dinamikleri anlaşılabilir.

Su kaynakları

Doğal bereketin en önemli bileşenlerinden biri nehirler, dereler, yeraltı suları, termaller ve göllerden oluşan su kaynaklarıdır. Yerleşimlerin konumlanmasını ve ekonomik aktiviteyi yönlendiren su kaynaklarının bölgedeki en zengin alanı kuşkusuz Büyük Menderes Nehri ve kollarının oluşturduğu havza ile Dalaman Çayı'dır. Ayrıca, Bafa ve Köyceğiz gölleri de bu bereketin bölgedeki önemli bileşenleri arasındadır.

Akdeniz iklimi

Bölgeye hakim olan ılıman Akdeniz iklimi bölgenin doğal yapısını, yerleşim dokularını, mimariyi, üretim alanlarını ve geleneksel yaşam kültürünü belirleyen önemli bir bereket bileşenidir.

Verimli toprak yapısı

Özellikle Menderes Vadisi ve Dalaman Çayı Deltası'nda sürdürülen ve önemli bir tarihsel derinliği bulunan tarımsal üretimin, su kaynaklarına ek olarak, en temel kaynağı verimli toprak yapısıdır. Bu zenginlik, tarih boyunca bölgenin gerek yakın çevresinde, gerekse deniz aşırı ölçekte belirli ürünlerle öne çıkmasını sağlamış ve bir bereket unsuruna dönüşmüştür.

Hareketli kıyı şeridi

Çok sayıda koy ve körfezlerden oluşan kıyının hareketli yapısı, geçmişte yerleşimlerin konumlanması, dış ticaret olanaklarının gelişmesi ve korunma ihtiyacının giderilmesi için bir zemin oluşturmuştur. Günümüzde ise kıyı bölgelerinin temel geçim kaynakları olan turizm, balıkçılık ve gemi üretimi, yine bu hareketlilik sayesinde çeşitlenmiş ve zenginleşmiştir. Bölgenin denizle kurduğu bu yoğun ilişki ve adalar birlikteliği de doğal bereketi yaratan değerlerdir.

Flora ve fauna zenginliği

Doğal yapının belki de en önemli öğelerinden biri bölgenin barındırdığı zengin floradır. En baskın öğeleri makilikler ve çam ormanları olan bu zengin bitki örtüsü, tıpkı iklim gibi birçok bölge dinamiğini yönlendirmiştir. Bölge aynı zamanda önemli bir biyolojik çeşitliliğe de ev sahipliği yapmaktadır.

KÜLTÜREL BEREKET

Tarihsel derinlik

Tarih öncesi devirlere dayanan geçmişiyle bölge nitelikli ve önemli bir tarihsel derinliğe sahiptir. Birbirlerinin üzerine eklenerek var olmuş medeniyetlerin yarattığı kültürel birikim, aynı zamanda bölgenin kültürel bereketinin temel taşlarından birini oluşturur. Günümüz kültür katmanından Neolitik devrin yaşam biçiminin izlerine kadar geriye giden tarihsel derinlik, bölgenin esas kimlik öğelerinden biridir.

Çok katmanlılık

Neolitik dönemden itibaren her devre ait okunabilir iskan izleri, bölgedeki yerleşim sürekliliğinin fiziksel kanıtlarını sunar. Birbirlerinin kültürleri ve yerleşimleri üzerinde şekillenen uygarlık dönemleri sonucu günümüze çok katmanlı kimliğe sahip yerleşimler ulaşmıştır. Antik dönem, Beylikler ve Osmanlı dönemleri yapılarının bir arada bulunduğu örnekler gibi, aynı anda birden fazla ve birbiriyle ilişkide dönem izlerinin okunabildiği yerleşimler bölgedeki çok katmanlı karakteri oluştururlar.

Kültürel ve arkeolojik peyzaj

Kültürel mirasın en çekici öğelerinden olan kültürel ve arkeolojik peyzaj alanlarının bölgedeki yoğunluğu dikkat çekicidir. İnsanın doğa üzerindeki; ihtiyaca dayalı, ölçülü ve duyarlı müdahalesinin izlenebilir örneklerini sunan bu alanlar, gerek nitelikleri gerekse nicelikleriyle, kültürel bereketi oluşturan temel unsurlardandır.

Sualtı arkeolojisi

Arkeolojik mirasın toprak üstü ve toprak altı formlarından ayrı olarak, sualtı mirası bölgedeki karakteristik özelliklerden biridir. Deniz ve adalarla bu kadar yakın ilişkide ve etkileşimde bulunmuş bir coğrafya olarak bölgenin sualtı arkeolojisi kültürel bereketin yapıcılarının biri olmanın yanında, önemli bir araştırma ve değerlendirme potansiyeli taşımaktadır.

Sanat ve tasarım

Bölgenin geçmişine bakıldığında, ilk olarak göze çarpan özelliklerinden biri antik dönem ve beylikler döneminde geliştirilmiş ve özgün nitelikler barındıran sanat ve tasarım alanlarıdır. Özellikle Karya kimliğinin temel taşlarından sayılabilecek sanat ve tasarım konuları, doğal olarak kültürel bir birikimin ve bereketin bileşenleridir.

Bilim ve felsefe

Sanat ve felsefe alanlarına benzer şekilde, bilim ve felsefe alanlarında da son derece zengin olan antik dönem geçmişi, bölgenin kimliğini yaratan öğelerdendir. Burada yaşamış bilim adamları, düşünürler ve tarihçiler bölgenin kültürel birikimine yaptıkları katkıların yanında günümüz bilim ve felsefe dünyasına da etki etmişlerdir.

Kırsal kimlik

Aydın-Denizli-Muğla Altın Üçgeni'nin gerek geçmişi gerekse bugünü için geçerli olan en temel özelliği baskın bir kırsal kimliğe sahip olmasıdır. Bölgedeki kültürel bereketin başlıca bileşenlerinden olan kırsal kimlik; tarımsal üretim, geleneksel yaşam biçimleri ve inanç kültürüyle öne çıkmaktadır.

EKONOMİK BEREKET

Yerel kaynak zenginliği

Bölgenin sahip olduğu doğal ve kültürel değerlerin ekonomik bereketin temel kaynakları olduğu önemli bir gerçektir. Tarihsele derinliği ve eşsiz coğrafyasıyla bu zengin coğrafyada, yerellik ve özgün kaynakların bolluğu, bölgesel kalkınmaya temel oluşturacak esas öğelerdir.

Tarımsal birikim

Büyük Menderes Havzası ve Dalaman Çayı Deltası'nda antik dönemden itibaren sürdürülen tarımsal faaliyetler, bölge genelinde önemli bir birikim şeklinde sonuçlanmıştır. Bu birikimin günümüz ekonomisine olan katkısı şüphesiz başlıca bereket bileşenlerinden biridir. Gerek geçmişten bugüne ulaşmış yerel ürün yelpazesi, gerekse geleneksel üretim biçimleri, bölgedeki tarım birikiminin ana öğeleridir. Bu değerlerin korunarak, kalkınmada değerlendirilmesi ekonomik bereketin de devamlılığını sağlayacaktır.

Karakteristik ürünler

Günümüzde Aydın-Denizli-Muğla bölgesi dendiğinde öne çıkan ürünlerin oluşturduğu çeşitlilik, geçmişten günümüze ekonomik bereketin temel taşı oluşturmuştur. Bağcılık ve şarap üretimi, zeytincilik ve zeytinyağı üretimi, incir, badem, pamuk gibi nitelikleri ve kaliteleri açısından bölgeye özgü yerel ürünlerin değerlendirilmesi, kültürel bereketin devamlılığına dair bir ön koşuldur.

Denizin bereketi

Ege Denizi ve adarıyla kurduğu yakın ve yoğun ilişkiye paralel olarak, bölge için denizden gelen bereketin varlığı önemlidir. Öncelikle balıkçılık, süngercilik ve gemi imalatı gibi ekonomik faaliyetlerin alanı olan deniz, günümüzde de sürdürülen bu değerlere ek olarak deniz turizmi potansiyeliyle öne çıkmakta ve ekonomik bereketi desteklemektedir.

Geleneksel üretim

Günümüzde bir kısmı halen canlı olan dokumacılık, çömlekçilik, bakırcılık gibi ekonomik değerlerin çeşitliliği, bölgenin yerel ekonomik değerlerini ve özgün yaşam kültürünü korumanın yanı sıra gelecekte bölge ekonomisinin kültür odaklı gelişimi açısından da önemli birer potansiyeldir.

Bölüm 2

ARKA PLAN: BEK ANALİZİ

BEK Analizi, bölgenin gelecek stratejilerini, program ve projelerini ortaya çıkarmak üzere bölgenin değerlerini, dinamiklerini ve potansiyellerini katılımcı ortamda ortaya koymak üzere yapılmaktadır. Diğer bir deyişle, BEK Analizi, bölgenin sahip olduğu zenginlik ve birikimi; bu değerlerin yerel bir kalkınma modeline dönüşmesini engelleyen ve destekleyen etkenleri inceleme yöntemidir.

BEK Analizi, genel toplantı düzeninde 6B [Bakış, Bereket, Beceri, Birikim, Belirsizlik, Beklenti] ve Tematik Gruplar düzeninde 6E [Ekoloji, Ekonomi, Eşitlik, Elde Edilebilirlik, Etkin Olma, Entegrasyon] ve 6K [Kimlik, Koruma, Kapasite, Kalkınma, Katılım, Kurgu] başlıklarında gerçekleştirilen katılımcı bir yöntemle uygulanmıştır.

B ANALİZİ

B Analizi bölgenin bereket, birikim ve becerilerini; kamu, yerel, sivil ve özel kesimlerin karşılıklı beklentilerini ve geleceğe yönelik belirsizlikleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. B analizinde tartışılan kavramlar; Bakış, Bereket, Beceri, Birikim, Belirsizlik ve Beklentilerdir.

Bakış

- Üst Bakış

Aydın-Muğla-Denizli Altın Üçgeni Türkiye'nin batısında farklılaşan kültürlerin; ovaları, dağları ve denizi ile bereketin coğrafyasıdır.

Bölgenin kültürü her zaman etkileşim içinde günümüzdeki idari sınırlar ile ifade edilemeyecek biçimde gelişimler ve değişiklikler göstermiştir. Kültürler hem bir bütünün parçası hem de kendi içlerindeki özgün yapıları ile zenginliklerini ortaya koymuştur.

Bu etkileşim içinde geçmişin doğal değerleri iyi kullandığı bilinmektedir fakat günümüzde bu değerler tehdit altındadır. Bu nedenle geçmiş kültürler iyi analiz edilerek; **değerlerinin, malzemelerinin, çeşitliliklerinin** ortaya konulması ve bu niteliklerinden derslerin çıkarılması gereklidir.

Bu anlamda ortaya konulacak bakış; stratejik yön ve temaların temelini oluşturmalıdır. **Stratejik yön** tarihsel derinlik de dikkate alındığında, Doğu ve Batının, yani Yunanistan ile Anadolu'nun buluşma noktası Ege Denizi ve Adalar olmalıdır.

- **Tarihsel Bakış**

Altın Üçgen Bölgesi; bereketli coğrafyası ile Demir Çağı öncesinden günümüze **tarihsel derinliği** süreklilikle sağlamış katmanların bölgesidir. Karya, Hitit, Roma, Bizans, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı uygarlıkları ile Cumhuriyet dönemi bölgede önemli izler bırakmıştır.

Bölgede 19. yüzyıl önemli bir **kırılma noktasıdır**. Bu dönemden itibaren yaşam ve kültürel dinamikler hızlı değişimler göstermiştir. Cumhuriyet dönemi yatırımları ile ilk adımlarını atan bölgede daha sonra sanayileşme, konvansiyonel tarım üretimi ve kitle turizminin etkisiyle, günümüzde görülen doğa ve ekonomi çatışması gibi temel sorunlar ortaya çıkmıştır.

- **Geçmişten Geleceğe Bakış**

Bölgenin sahip olduğu zenginliğin doğru bir şekilde kullanılması için geçmişten gelen değerlerin farkına varılması ve bölgenin geleceğinin, geçmişin mirası çerçevesinde kurgulanması gerekmektedir. Bu nedenle tarihsel katmanların sürekliliği ve etkileşim kültürü, geleceğe bakışta değerlendirilmesi gereken iki önemli değerdir.

Tarihsel katmanların süreklilik gösterdiği bölge tarih boyunca Karya, Hellen, Roma, Bizans, Beylikler, Osmanlı medeniyetine ev sahipliği yapmıştır. Bu çeşitli katmanların mirası olan arkeolojik kalıntılar, antik kentler, antik yollar, ören yerleri, geleneksel kent dokuları ve endüstri mirası hem bölgeye aidiyet yaratmak hem de sürdürülebilir bir turizm için kaynak oluşturmaktadır. Miletus, Halikarnasos, Kaunos, Muğla evleri, Nazilli Basma Fabrikası örneklerinde somutlaşan tarihsel katmanların mirasını geçmişten günümüze taşımak ve bunu geçmiş uygarlıklardan alınan dersler ışığında, doğayı tüketen değil, onu veri alan ve koruyan bir anlayışla yapmak mümkündür.

Geçmişten geleceğe bakışta önem verilmesi gereken ikinci bir konu ise bölgenin tarih boyunca tanıklık ettiği etkileşimlerdir. Ege ve Akdeniz'in kıyısında, Adalar ile Anadolu'nun ortasında bulunan bölgenin en önemli özelliklerinden birisi, farklı kültürlerin etkileşimlerini bünyesinde barındırmasıdır. Geçmişte adalar ve karşı kıyı arasında; kıyı ve içi kesim arasında kurulan ilişkiler bugünün yaklaşımlarına da altlık oluşturmali, sosyal, kültürel ve ekonomik alanda yaratılabilecek işbirlikleri ve dayanışma için rehber olmalıdır.

Bereket

- **Bereket Yumağı**

Aydın-Muğla –Denizli Altın Üçgeni; doğal zenginlikleri, verimli toprakları, kültürel mirası, kentleri, köyleri, yaylaları, ovaları, yeraltı ve yerüstü kaynakları ile **bereket yumağı** olarak nitelendirilebilecek bir bölgedir. Bu anlamda bereketi oluşturan kaynakların bölgenin ortak değerleri olarak görülmesi ve korunması gerekmektedir.

Bölgenin birleştirici gücü ve **ortak bereketi** tarımdır. Tarım iyi uygulamalar ile desteklenmeli ve çeşitlilik ekonomisinin en önemli girdisi olmalıdır.

İklimi açısında insan yaşamına çok uygun bir çevre yaratan bölge, yağmurun berekete dönüştüğü bir diyardır. **İklim bereketinin** tarımdan üretime, mimariden şehir planlamaya yansımaları olmuştur. Doğanın yarattığı bu bereketin doğru **tasarım yaklaşımları** ile kurgulanması gerekmektedir.

Bölge, **insan bereketine** sahip, dışarıya göç vermeyen fakat göç alan bir bölgedir. Bu bağlamda, insan bereketinin arttırılarak nitelikli insanların bereketi çoğaltmasını sağlamak için gençlerden başlayarak eğitim programlarının yaygınlaştırılması önemlidir.

- **Bereketin Değerlendirilmesi**

Geçmişin bereket getiren önemli değerleri günümüzde kaybolmuş veya kaybolmaktadır. **Geçmişin bereketi** çeşitliliğin, zenginliğin ve ihtişamın en önemli unsurlarındandır. Günümüzde bu bereket çarpık yapılaşma, çevre kirliliği, kaynakların bilinçsiz kullanımı, yanlış tarım ve HES yatırımları gibi unsurlar nedeniyle verimli bir şekilde değerlendirilememektedir. Bu olumsuzlukların ortak akılla hareket edebilecek bir bereket birlikteliği yaratacak biçimde kurgulanması gerekmektedir.

Toplumsal gelişmenin sağlanması için **bereket bilincinin** oluşturulması, bölgesel olarak berekete sahip çıkılması, doğru kullanılması ve refahının eşit paylaşılması gerekmektedir. Bu anlamda, Bodrum'da var olan deniz taşımacılığı kümelenmesine benzer şekilde oluşturulacak **bereket kümelenmeleri** stratejik kurgular açısından önem teşkil etmektedir.

Beceri

Ünlü düşünürleri, sanatçıları, mimarları ve toprağı özenle işleme becerisine sahip insanları bölgenin bereketinin en önemli unsurunu oluşturmuşlardır. Fakat günümüzde bu beceriler tek tipleşme içinde yok olmaya başlamıştır. Bölgenin yeni stratejilerinin oluşturulması sürecinde, becerilerinin iyi analiz edilmesi gerçekçi kurgular oluşturmak için önem taşımaktadır. Bu anlamda **beceri envanterinin** derlenmesi gerekmektedir.

- **Tarihten Gelen Beceri**

Birçok yeteneğin gelişmesine tanıklık etmiş coğrafyada tarihten günümüze aktarılan beceriler:

- Düşünürler, sanatçılar, mimarlar, tarihçiler, bilim adamları
- Çiftçiler ve tarımsal üretim teknikleri
- Zanaatçılık: Dokuma ustaları, taş ustaları, demir ustaları, ahşap ustaları
- Bölgesel lezzetler
- Balıkçılık ve süngercilik

- **Becerinin Geliştirilmesi**

Bölgenin sahip olduğu özgün değerlerin geleceğe aktarılıp değerlendirilmesi için gereken en önemli beceri, koruma ve kullanma dengesinin kurulmasıdır. Kitle turizminin bölgenin doğal kaynakları ve kültürel kimliğine verdiği zararın engellenmesi ve sürdürülebilir kültür öncelikli kalkınma dinamiklerinin hayata geçirilmesi öncelikli hedef olmalıdır. Bu bağlamda tarım ve sanayi sektörleri ve koruma arasında kurulacak denge, sürdürülebilir kalkınmanın gerekli kıldığı temel yönetim becerisidir.

Binlerce yıllık değer birikiminin paylaşılması ve sürdürülebilir kalkınmaya temel olması, sürdürülebilir kültür turizmi stratejisinin geliştirilmesi ve bu bağlamda gerekli becerilere sahip nitelikli eleman yetiştirilmesine bağlıdır. Aynı strateji kapsamında, kadınların becerilerini ekonomik değere dönüştürmesini sağlayacak eğitimler planlanmalıdır.

Üniversitelerde ve kurumlarda çalışan araştırmacılar, akademisyenler ve uzmanların becerilerinin, doğa ve kültür öncelikli kalkınma stratejilerinin hayata geçirilmesi için değerlendirilmesi gerekmektedir.

Birikim

- **Tarihsel Birikim**

Doğu ve Batı kültürlerinin karşılaştığı ve binlerce yıllık ticaret yollarının kesiştiği bu coğrafyanın birikimi, günümüzde özgün kültürel, toplumsal ve ekonomik değerlerde yaşamaktadır. Ayrıca bölgedeki mimarlık kültürü, Ege'nin batı kıyısından gelen Rum ustaların etkisiyle özel bir senteze ulaşmış ve özgün bir mimarlık geleneğini ortaya çıkarmıştır. Binlerce yıllık deniz ticareti birikimi, günümüzde ahşap gemi yapıcılığı konusunda bölgeyi öne çıkarmaktadır. Anadolu'nun ötesinden gelen Yörük kültürü ise, bölgenin dağlarında yeni bir yaşam bulmuş ve özgün barınma gelenekleri kapsamında halıcılık, kıl çadır ustalığı, Yörük dokumacılığı gibi ustalıkları bölgenin birikimine katmıştır. Geçmişin yaşam felsefesinin varlık bulduğu Efe kültürü ile birlikte, bütün bu ustalıklar günümüzün zengin yaşama kültürünü yansıtmaktadır.

- **Tarımsal Birikim**

Bölgenin ekolojik bereketi, çeşitliliğe dayalı tarımsal üretim geleneğine yansımıştır. Bölgenin Neolitik dönemden bugüne temel geçim kaynağı olan tarım, doğal yapının sunduğu olanak ve kısıtlamalar doğrultusunda şekillenmiş ve sonuçta günümüzde önemli bir birikime dönüşmüştür. Geniş yerel ürünler yelpazesinin başlıca öğeleri olan bağcılık ve zeytincilik faaliyetleri, belki de Anadolu'nun bu konudaki en elverişli coğrafyası olarak bu bölgede binyıllardır sürdürülmüştür. Bugün, kırsal arazide hala izlenen tarım terasları ve şarap- zeytin ışıkları bu birikimin esas izlerini yansıtır. Bunun yanında, günümüzde de devam eden meyvecilik, pamuk üretimi gibi diğer tarım kolları, bölgenin sahip olduğu tarım birikiminin parçalarıdır.

Belirsizlik

Bölge bütününde planlama süreçleri ortak bir vizyondan bağımsız, bütünleşik olmayan bir yaklaşımla hazırlanmaktadır. Bu durum bölgedeki belirsizliklerin temel sebebini oluşturmaktadır. Bölgenin bereketinin, çeşitliliğinin, doğal ve kültürel değerlerinin gelecek senaryolarında ne şekilde yönetileceği belirsizlik konusudur.

- **Kurumsal Belirsizlikler**

Kurumların sorumluluk ve yetki alanlarındaki karmaşıklıklar, bürokratik engeller, merkez ve yerel arasındaki planlama çatışmaları, kurumlar arası etkileşimi düzenleyecek bir **yönetim planı** gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ortak vizyondan yoksun kurumlar, ortak planlar ve programları hayata geçirememekte ve ortak bir güç oluşturamamaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkan sıkıntılar şunlardır:

- Planlama süreçlerinin belirsizliği ve statik planlar
- Projelerin süreksizliği
- Mevcut planların önceliklerinin, bölgenin beklentilerini yeterince yansıtmaması
- Beklentilerin çatışması; merkez ve yerel ile özel sektörün isteklerinin uyuşmaması
- Kültürel değerlerin korunmasına yönelik politikaların eksikliği

- **Doğal Belirsizlikler**

Bölge birinci deprem bölgesindedir ve tarihte büyük yıkımlara yol açmış depremler yaşamıştır. Depreme yönelik önlemler alınmalı ve yapılaşma koşullarına zorunluluk ve kısıtlamalar getirilmelidir. Bununla birlikte; orman, su, deniz ve madenler gibi doğal kaynakların; kıyı, dağ ve ova gibi doğal peyzajların değerlendirilmesinde, koruma kullanma dengesi iyi planlanmalıdır.

Beklentiler

Kamu ve sivil toplum örgüt temsilcilerinin bölge için ortak beklentileri; mirasın korunması, bereketin sürdürülebilirliği, ekonomik gelişmenin önünün açılması, toplumsal gelişmenin desteklenmesi ve birliktelik ve dayanışmanın güçlendirilmesidir.

- **Mirasın Korunması**

- Kültürel ve doğal mirasın bir turizm girdisi olmaktan çok, ortak bir değer olduğu için korunması
- Kültürel değerler envanterinin hazırlanması
- El sanatlarının ve zanaatların korunması ve yenilikçi tasarımlarla günümüze yansıtılması
- Toprak altında ve deniz altında bulunan değerlerin ortaya çıkarılması
- Tek adımda restorasyon süreci için kamuoyu oluşturulması
- Kültürel değerlere yönelik teorik ve pratik eğitimler ile toplumsal farkındalık yaratılması

- **Ekonomik Gelişmenin  n n n Açılması**

- Ekonomik gelişme kaynaklarının çeşitlilik esasına dayalı kurgulanması ve paylaşımcı bir ekonomik büyümenin sağlanması
- Sanayi, ticaret ve bereketin ortak kurgulanması
- Organik tarım gibi doğru tarım yöntemlerinin, yatırım ve teşviklerle desteklenmesi
- Kültür turizmi, doğa turizmi, eko turizm, agro turizm gibi koruma kullanma dengesinin sağlanabileceği turizm yatırımlarının desteklenmesi
- Çeşitlilik esaslı standardizasyon, paketleme, etiketleme, pazarlama gibi işlemlerle tarım ürünlerinin katma değerinin arttırılması
- Deniz ticaretinin canlandırılması
- *Mavi -Yeşil -Antik* turların kurgulanması

- **Bereketin S rd rebilirliği**

- Doğanın bereketinin gelecek kuşaklara aktarılması için politikalar geliştirilmesi
- Tarım arazilerinin öncelikli olarak koruma altına alınması ve ovaların yerleşime açılmaması
- Mermer vb. maden kaynaklarının bilinçli biçimde kullanımı, yeraltı zenginliğinin yönetimi, maden ocaklarının rehabilite edilmesi
- Jeotermal enerjinin doğal kaynaklara zarar vermeden kullanılması
-  arpık kentleşmenin ve sanayileşmenin doğa üzerindeki yıkıcı etkisinin kontrol altına alınması
- Bereket bilincinin oluşturulması

- **Birliktelik ve dayanışmanın güçlendirilmesi**

- Yeni bir örgütlenme yapısı ile işbirliği ortamının yaratılması
- Aydın-Denizli-Muğla Altın   gen bölgesinde   l  ittifak potansiyelinin değerlendirilmesi
- Yerel halk, özel sektör, kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerin bir araya gelebileceği işbirlikleri için imkanların sunulması
- Herkesin özgürce isteklerini dile getirdiği platformların oluşturulması
- Kalkınma Ajansları'nın kamu, yerel, sivil, özel birlikteliği için ortam yaratması
- Gönüllük esaslı katılım mekanizmalarının kurgulanması

- **Toplumsal gelişmenin desteklenmesi**

- Ekonomik kalkınma ile toplumsal gelişmenin eşgüdüm içerisinde planlanması
- Toplumsal kaynaşmanın sağlanması
- Katılım platformlarının yaratılması
- Yaşam boyu eğitim programlarının hayata geçirilmesi

E ANALİZİ

Altın Üçgen'i oluşturan Aydın-Denizli-Muğla'nın geleceğine dair bir kurgu oluşturmak üzere, çalıştay katılımcıları tarafından sürdürülebilir kalkınmanın temel bileşenleri Ekoloji, Ekonomi, Eşitlik ve bunları yapılabılır kılmamanın temel bileşenleri olan Elde Edilebilirlik, Etkin Olma, Entegrasyon kavramları tartışılmıştır.

Ekoloji

Bölgenin ekolojik ve çevresel değerleri, bu değerlerin dengesini bozan yatırımlar ve eylemler, bu değerler üzerine çalışma yapan ulusal ve uluslar arası birlikler nelerdir sorularına yanıtlar aranmıştır.

- **Ekolojik Değerler**

Güney Ege coğrafyasında öne çıkan ekolojik değerler; Milli Parklar, Tabiat Parkları, Tabiat Koruma Alanları, Özel Çevre Koruma Bölgeleri, Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları, sulak alanlar, deniz ve kıyı ekosistemi, endemik çeşitliliğidir. Ekolojik çeşitliliklerin bir arada bulunduğu bölge, Türkiye ve dünya ölçeğinde sürdürülmesi gereken bir coğrafya özelliği göstermektedir.

- **Tehditler**

Bölgenin ekolojik değerlerine yönelik başlıca tehditler;

- Jeotermal enerji yatırımları	- Yanlış tarım uygulamaları
- HES yatırımları	- Turizm yapılaşması
- Madencilik	- Yangınlar
- Taş ocakları	- Plansız büyüme ve yapılaşma

olarak özetlenebilir. Ekoloji, tarım ve ekonomi ilişkisinin çözülmesi; özellikle maden faaliyetleri konusunda koruma kullanma dengesinin sağlanması gerekmektedir. Tarımsal faaliyetlerde doğru tarım uygulamalarının yapılmaması, sürdürülebilir ekoloji ve ekonomiyi tehdit eden diğer unsurlardır. Ayrıca turizm yatırımlarının çevreye verdiği tahribat göz önünde bulundurularak turizmde çeşitlenme yaratılmalıdır.

- **Birliktelikler**

Ekolojik değerlerin sürdürülmesi konusunda bölgede faaliyet gösteren birliktelikler;

Bölgesel ve Ulusal Birliktelikler:

- Büyük Menderes Havzası Çevre Koruma Birliği
- TEMA
- Deniz Temiz Derneği/ TURMEPA
- Deniz Ticaret Odası
- Peynir Çiçeği Derneği
- Aydın İli Çevre Hizmetleri Birliği,
- KUŞATAK Birliği
- Köyceğiz-Dalaman Çevre Koruma Birliği

Bölgede Çalışma Yürüten Uluslararası Kuruluşlar:

- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)
- Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)
- Global Environment Facility (GEF)
- Regional Activity Centre for Specially Protected Areas (RAC/SPA)
- WWF

Ekonomi

Bölgenin ve yerelin ekonomik değerleri, yatırım ve girişimcilik fırsatları, temel ekonomik sektörleri, istihdam yaratma ve katma değer fırsatları üzerinde durulmuştur.

Bölgenin ekonomik girdi sağlayan ve öne çıkan ürünler ve sektörler arasında;

- Tarım ürünleri: Narenciye, kestane, incir, üzüm, çam fıstığı, badem, nar, çilek, susam
- Tarım ürünlerinin işlenmesi ile elde edilen zeytinyağı, şarap, sığla yağı, kekik yağı ve çeşitli ot yağları
- İpek, balıkçılık, diğer deniz ürünleri, hayvancılık
- Halıcılık, dokumacılık gibi geleneksel üretimler
- Tekstil, madencilik, enerji ve turizm sektörleri

bulunmaktadır.

- **Markalaşma**

Kestanenin büyük bir kısmı Aydın'da üretilirken Bursa'nın kestane ile anılması, Serinhisar'da üretilen nohutun Çorum leblebisi olarak pazarlanması gibi tarımsal ürünlerin işlenmeden pazarlanması, bu ürünlere sahip çıkılmadığını göstermekte ve daha az ekonomik girdinin elde edilmesine neden olmaktadır. Bu sebepten dolayı tarımsal ürünlerin **pazarlama, paketlenme, etiketlenme, standardizasyonu** gibi faaliyetleri gerçekleştirecek tarımsal işleme tesisleri üretim çarkına eklenilerek **markalaşmaya** gidilmeli ve katma değeri arttıracak stratejiler ve eylemler gerçekleştirilmelidir.

- **Turizm eşitlenmesi**

Diğer bir ekonomik girdi sağlayan kitle turizminin (her şey dahil) ağırlığı yayla, kültür, sağlık, termal ve av turizmi gibi eşitlendirmelerle birlikte dengelenmelidir. Gerekli altyapı yatırımlarının tematik turizm bölgelerinde kurulması, tanıtım ve pazarlamalarının yapılması turizm dallarının gelişmesinde öncelikle atılması gereken adımlardır.

Eşitlik

Kamu yatırımlarından eşit yararlanma koşulları, bölgenin illeri arasındaki dengesizlik, kurumlar arası eşitlik gibi alt başlıklar üzerinde durulmuştur.

- **Turizmden Pay Alma**

Muğla turizmden aldığı payla Aydın ve Denizli'yi geride bırakmaktadır. Diğer illerin turizm potansiyelleri gözden geçirilerek, turizm eşitlenmelerinin doğru tespit edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda her üç şehri birbirine bağlayan bir turizm ağı yaratılabilir. Böyle bir çalışmada turizm acenteleri ile ortak çalışma yapılmalı ve pazarlama faaliyetlerine yeterli önem verilmelidir.

- **Sektörel Dağılım**

Her ilin bir sektörde ne çıktığı düşünüldüğünde, bölge içinde birbirini tamamlayıcı sektörel ağ ile dengesizlikler çözülebilecektir. Yeni ve dengeli işbirliklerinin kurulması, turizm bölgelerinde sanayinin tarıma bağlı sanayi olarak gelişmesi gerekmektedir.

Ayrıca yan bağlantı yollarının açılması ile ulaşım etkin hale getirilerek, bölgesel ekonomik entegrasyon sağlanmalı; tarım, turizm ve sanayi ile her üç il birbirine entegre edilerek ekonomileri canlandırılmalıdır.

- **Kurumlar Arası İlişkiler**

Kurumlar arası eşitlik mümkün olmamakla beraber bütün kurumların eşit bir şekilde temsil edildiği Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA), bölgesel işbirliği açısından önem teşkil etmektedir. Ayrıca ADİM niversite Konsorsiyumu bölgedeki üniversitelerin birlikte hareket etmeleri ve eşit şartlarda imknlardan yararlanmaları konusunda bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.

Elde Edilebilirlik

Kültür odaklı gelişimin temelini oluşturacak olan bölge değerlerinin nasıl harekete geçirilebileceği üzerinde durulmuştur.

Bölgenin dinamiklerini fırsata çevirmek için öncelikle bölgesel düşünme ve yerel davranma becerisi geliştirilmelidir. Gelişme, ancak Aydın, Denizli ve Muğla'nın bir bütün olarak hareket etmesiyle mümkün olabilir; kamu-yerel-sivil-özel işbirliği için fırsatlar yaratılmalıdır. Tüm bunlar yapılırken bölgede ekonomik getirinin değil, kültürün benimsenerek sürdürülmesinin temel kaygı olması ile bölgeye fayda sağlanabilecektir.

- **Geleneksel Tarım Ürünleri**

Geleneksel tarım ürünlerine geri dönülmesi ve mevcut olanların sürdürülmesi bölgede kültür odaklı canlanmanın ilk koşuludur. Günümüzde Aydın'ın bir kesiminde ve Denizli'de yapılan şarapçılığın sürdürülmesi, özellikle Datça 'da şarapçılığın yeniden canlandırılması ve konu hakkında AR-GE çalışmaları yapılması gerekmektedir.

- **Tarım, Turizm ve Kırsal Kalkınma**

Bölgede kitle turizmi alanındaki yanlış yatırımların yarattığı olumsuz etkiler **"kültür ve doğa turizmi"**ne odaklanılarak azaltılabilecektir. Köylü nüfusun geleneksel üretim biçimlerine ve toprağına sahip çıkması açısından ev ekonomisinin canlandırılması ve turizm ile entegrasyonu, hem köylerin dışarıya göç vermesini engelleyecek, hem de ekonomiyi canlandırıp istihdam yaratacaktır. Bunlara yönelik olarak "tarımsal ürünler ve kültür turizmi ile ilgili tanıtım gruplarının oluşturulması" projesi gerçekleştirilebilir. Ayrıca kenti ziyarete gelen turistlerin doğa yürüyüşü (trekking) gibi doğa sporları ile kırsal alanlara yönlendirilmesi de kırsal kalkınmaya bir girdi olarak düşünülebilir.

- **Rekabet**

Sektörlerin yerel, ulusal ve uluslararası ölçekte rekabet edebilirliğinin sağlanması için üretim maliyeti düşürülmeli ve kümelenme politikası izlenmelidir. Özellikle küçük esnafın kooperatifleşmesi ve tüketici birliklerinin oluşturulması, geleneksel üretim değerlerine sahip çıkılması yolunda önemli bir adımdır. "Yerel ekonomik potansiyelin değerlendirilmesi için proje oluşturma gruplarının oluşturulması" projesi de bu başlık altında değerlendirilebilir.

Etkin Olma

"Gücün paylaşım ilkeleri nasıl olmalı? Etkinliğin artırılmasının yöntemleri neler olabilir?"sorularına cevap aranmıştır. "Etkileşim" kavramı, etkin olma başlığı altında öne çıkmaktadır.

- **Etkileşim**

Bölgede var olan güçlü bir ittifak potansiyeli, bilgi ve iletişim eksikliği nedeniyle hayata geçirilememektedir. Ortak konular etrafında işbirliği içinde hareket etmek için bölgesel ölçekte ortaklıklar kurulmalıdır. Örneğin, bölgenin geleceğini etkileyecek konularda yapılan etkinliklere ve eğitim faaliyetlerine –zeytinyağcılık konferansı gibi– üç il de dahil edilmeli ve etkileşim sağlanmalıdır.

Bölgenin kültür öncelikli kalkınması için, Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA), üniversiteler ve ilgili kamu kurumları ortak hareket etmeli, bilgi ve güç paylaşımı sağlanmalıdır. Aydın, Muğla, Denizli ve Isparta Üniversiteleri arasında oluşturulmuş bir işbirliği platformu olan ADİM bu anlamda bir fırsattır. GEKA gelişim potansiyellerini devreye sokacak tüm kurumları bünyesinde barındırmasına rağmen, kültür odaklı kalkınmadan çok ekonomik gelişmeye ve KOBİ'lere yoğunlaşmaktadır.

Bölgesel ittifaklar kurmak için özellikle Ticaret Odaları, Ziraat Odaları, Sanayi Odaları, Borsalar ve benzeri meslek örgütlerinin kendi aralarında işbirliği yapması gerekmektedir. Bölgedeki sivil toplum örgütlerinin işbirliği kurma çabaları ise etkin bir şekilde hayata geçememektedir.

- **Bilginin Paylaşımı**

Kurumlar arası veri paylaşımı ve veri standardizasyonu (özellikle istatistiki verilerin), işbirliği sürecini kolaylaştırıcı ve şeffaflığı sağlayıcı bir rol oynayacaktır. Bu amaçla, bölgedeki üç ili kapsayan ortak bir bilgi platformu oluşturulabilir.

Bölgedeki kurum, kuruluş ve birliklerin, bölgenin değerlerinin ve yapılan faaliyetlerin tanıtımı için iletişim araçlarını etkin bir şekilde kullanması gerekmektedir. Bu alanlarda profesyonelleşme ve uzmanlaşma daha etkin bir platform yaratma açısından oldukça önemlidir.

Entegrasyon

Bölgenin entegrasyon dinamikler ve bu dinamiklerin kültür öncelikli gelişme doğrultusunda nasıl gerçekleştirilebileceği tartışılmıştır. Kıy ve kentin; kıyı, adalar ve iç kesimin; bilgi ve gücün, bölgede yaşayan nüfus ile coğrafya ve kültürünün entegrasyonuna yönelik ipuçları elde edilmiştir.

- **Kıyı ve İç Kesim**

Ulaşım olanaklarının yeterli olmamasının yol açtığı kıyı ve iç kesimler arasındaki kopukluk, turizm çeşitlenmesine gidilerek ve ulaşım talebini arttırarak, ulaşım altyapısının gelişmesini dolayısıyla iç kesimle kıyının entegrasyonunu sağlayacaktır. Kıyılarda oluşturulacak rekreasyon alanları ise kentin deniz ile daha güçlü bir ilişki kurmasına yardımcı olacaktır.

- **Ada ve Kıyılar**

Mavi tur ve yeşil turlar ile antik rotaların geliştirilmesi ada ve kıyılarının entegrasyonu için tetikleyici bir faktör olabilir. Diğer bir deyişle kültür turizminin birleştirici bir etki yaratacağı düşünülebilir. Bu faktörler ekonomiye katkı sağlamanın yanı sıra kültürel gelişim ile ekonomik gelişimin entegrasyonunu da mümkün kılacaktır.

- **Nüfusun Kalkınmaya Entegrasyonu**

Geleneksel üretim biçimlerinin devamlılığını esas alan bir gelişme modeline nüfusun entegrasyonu açısından, köylerde tarıma ve geleneksel diğer üretim biçimlerine yönelik ev ekonomisinin geliştirilmesi; örneğin hediyelik eşya olarak yerel ürünlerin üretimi, paketleme bilincinin geliştirilmesi gibi faaliyetler önemlidir. Bu tür faaliyetlerin bir sonucu da, köylüye toprağını sevdirmek ve dışarıya göçü engellemek olacaktır. Bu bağlamda coğrafya değerleri ve geleneksel üretim biçimlerini tanıtmaya ve benimsemesine yönelik eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarına önem verilmesi gerekmektedir.

- **Bilgi ve Gücün Entegrasyonu**

Bölge üniversitelerinin kent ile bütünleşemiyor olması, bölgenin entegrasyonu açısından önemli bir sorundur. Üniversite ve bürokratik yapılanma arasında güç ve bilgi paylaşımı konusunda entegrasyon sağlanamaması, yönetim süreçlerinde üniversitelerin elindeki nitelikli bilginin verimli kullanılmamasına neden olmaktadır.

Kamu-yerel-sivil-özel sektörlerin işbirliği ve bölgedeki üç kentin birlikte hareket etmesi, bölgenin gelişimine destek olacak, rekabet edebilirliğin artmasını sağlayacak ve bölgeyi bir bütün kılacaktır.

K ANALİZİ

K Analizi kimliğin ve kültürel değerlerin korunması yaklaşımıyla, kalkınmaya yönelik kapasiteyi geliştirecek ve yeni bir bölgesel ve kentsel kurgu oluşturacak anahtar kelimeleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. K analizi; Kimlik, Koruma, Kapasite, Kalkınma, Katılım ve Kurgu başlıkları altında tartışılmıştır.

Kimlik

Altın Üçgen coğrafyasında şekillenen ve bölgeyi özgün kılan kimlik; insan ölçekli, insanı ürkütmeyen ve beraber yaşamaya teşvik eden bir özelliğe sahiptir. İnsanı kucaklayan, birçok medeniyetin izlerini taşıyan ve çeşitlilikleri bünyesinde barındıran bu kimliğin öğeleri;

- Antik kimlikler- Yaşayan kimlikler
- Somut miras – Somut olmayan miras
- Ova-Dağ, Deniz-Kıyı

ikilikleri bağlamında değerlendirilebilir.

Ayrıca kültürler arası etkileşimler ve sosyal değişimler de bölge kimliğinin önemli kurucu öğeleri arasında sayılabilir.

- **Antik Kimlikler-Yaşayan Kimlikler**

Bölgeyi özgün kılan kimliğin özelliğini, **antik ve yaşayan kimlikler** olmak üzere ikili bağlamda değerlendirmek mümkündür.

Karya uygarlığı geçmişten günümüze izlerini bırakan en önemli antik kimlik ögesi ve bölgenin bugünkü kimliğinin oluşmasındaki en etkili bileşenlerden birisidir. Yörük kimliği ise göçebelik, hayvansal ve bitkisel üretim ve dokumacılık özellikleri ile yaşayan kimliklere örnek olarak verilebilir.

- **Somut Miras - Somut Olmayan Miras**

Bölge kimliğini oluşturan değerler ve varlıklar, somut ve somut olmayan kimlik öğeleri başlıklarında incelenebilir. Somut kültürel miras öğeleri antik kentler ve mimari başlıkları altında sınıflandırılabilir;

- Antik kentler (özellikle Karya kentleri, iki dilli yazıtlar,...)
- Mimari (Muğla bacası, yapılarıdaki örgü sistemi, Beylikler ve Osmanlı mimarisi, camiler, mezar taşları, kaleler,...)

- Bölge kimliğini kuran somut olmayan kültürel miras öğeleri ise alttaki başlıklarda toplanabilir;
- Yaşama geleneği
- İnanç geleneği
- Beslenme gelenekleri
- Üretim gelenekleri (Zeytinyağı, Efe çizmesi, Yatağan bıçakları, kıl çadır, sıcak demircilik, dericilik, hasır örücülüğü, cura saz yapımı)
- **Ova-Dağ / Deniz-Kıyı**

Coğrafya, bölge kimliğini şekillendiren en önemli öğelerden biri olarak öne çıkmakta, coğrafi ikilikler ise bölge kimliğini çeşitlendirmektedir. Bu bağlamda yükseklik ve kıyı-iç kesim farkı, bölgede farklı kimlik özellikleri yaratan iki önemli değişkendir.

Yüksek bölgeler ve iç kesimler antik yaşam ve inanç biçimlerinin varlığını sürdürebildiği muhafazakar bir kültüre sahipken; kıyıda ise etkileşime daha açık ve denizcilik birikimine sahip bir kültür varlığı dikkat çeker.

- **Etkileşim ve Sosyal Değişimler**

Doğu ile Batı arasında bir geçiş coğrafyasında bulunan bölgenin kimliğini kuran önemli öğelerden bir başkası ise kültürler arası etkileşimdir. Adalarla olan mimari, kültürel, sanatsal ve ekonomik etkileşimlerin bölge kimliğinin şekillenmesinde önemli rol oynadığı belirtilmiştir. Deniz ticareti, adalardan bölgeye gelen ve bölgeden adalara giden ustalar; II. Dünya Savaşı sırasında Nazilli'ye gelen işçiler bu etkileşimlerin önemli örneklerindendir.

Ayrıca, binlerce yıl boyunca bölgeye kimliğini kazandıran ve mübadele ile kaybolan yaşam ve kent kültürünün özellikle üniversiteler tarafından araştırılarak açığa çıkarılması ve bunların bir değer olarak yeniden canlandırılması, bölge kimliğini zenginleştirmesi açısından önemlidir.

Koruma

Çalıştay süresince, *somut kültürel miras kadar somut olmayan kültürel mirasın da korunması gerektiği vurgulanmıştır.*

- **Koruma Politikalarının Revizyonu**

Var olan koruma politikaları koruma kullanma dengesini gözetmemekte, yoğun bürokratik aşamalar nedeniyle halkın ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kalmaktadır. Kültürel değerleriyle barışık bir toplum yaratmak için, koruma insanların önceliklerini gözeterek şekilde revize edilmeli ve bu amaçla kamuoyu oluşturulmalıdır. Halk tarafından "Bir çivi çakmak yasak" olarak algılanan 2863 sayılı koruma kanunu ve bunun yarattığı kültürel değerlere yabancılaşma, bürokratların ve halkın bir araya gelmesi ile çözülebilir.

- **Yeni Yapılaşma İlkeleri**

Kentlerdeki büyümenin tarihi dokuya uyumsuz bir şekilde ilerlemesini engellemek ve bu süreci tersine çevirmek için yerel yöneticilere önemli görevler düşmektedir. Bu konuda öncelikle yapılması gerekenler;

- Tarihi doku ile uyumlu yeni yapılaşma ilkelerinin belirlenmesi
- Arkeolojik ve kentsel sit alanları dışında da koruma politikaları uygulanması, yeni yapılan binaların doğa ve sosyal yapı ile uyumunun sağlanması
- Yayla köylerinde yüksek yapılaşma izinlerinin verilmemesi
- Yerel yöneticilerin koruma konusunda bilinçlendirilmesi
- Yöneticilerin koruma kararlarına sadık olması ve bu kararlardan taviz vermemesi

olarak özetlenebilir.

- **Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması**

Fiziki koruma ile somut olmayan mirasın korunması eşgüdüm içinde yürütülmeli, kentin yaşam kültürü de en az somut miras kadar korunmalı ve korumanın sosyal boyutu da göz ardı edilmemelidir. Bu konuda atılabilecek adımlar;

- Muğla İl Kültür Müdürlüğü'nün başkanlığında yürütülen Somut Olmayan Kültürel Miras Komisyonu çalışmalarının yaygınlaştırılması
- Envanter yapan kurum ve kişilerin bir araya gelmesi
- Sözlü tarih çalışmalarının yapılması
- Geleneksel üretim araçlarının ve biçimlerinin korunması (Denizli-Aydın'da Efe çizmesi, Yatağan bıçakları, kıl çadır dokumacılığı, sıcak demircilik, dericilik, hasır örücülüğü, cura saz yapımı,...)
- Envanter, etnografik, kültürel ve sosyal çalışmalar yapılması ve bu çalışmaların kitlelere ulaştırılması

Kapasite

Yöredeki doğal, ekonomik ve beşeri kapasite bölgeyi bir zenginlik ve çeşitlilik merkezi kılmaktadır. Geleceğin üzerine inşa edileceği kapasite boyutlarından ilki olan doğal kapasite; orman alanları, tarım arazileri, dağlar, kıyılar ve koylar, milli parklar, tabiat parkları, tabiat koruma alanları, sulak alanlar, dalyan ve İztuzu plajı gibi doğal peyzajı; endemik bitki ve hayvan türleri; mermer, kömür, şifalı sular gibi yeraltı kaynakları; Büyük Menderes ve Dalaman Çayı gibi akarsuları; Kirazlı Köyü, Kaya Köy gibi karakteristik köylerin biçimlendirdiği değerlerden oluşmaktadır. Bölgenin ekonomik kapasitesi ise; üzüm, zeytin, kestane, narenciye, kekik, badem, susam gibi tarım ürünleri; deniz ürünleri, sünger, yat imalatı gibi denizcilik faaliyetleri; arıcılık, ormancılık, zeytinyağı ve şarap üretimi olarak sıralanabilir.

Geçmişte bölgede yaşamış düşünürler, sanatçılar, mimarlar; günümüzde bölgeye yerleşen akademisyen, sanatçı, edebiyatçı ve şairler ve bölgenin eğitim düzeyi yüksek insanları ise beşeri sermayesini oluşturmaktadır.

Kültür ve doğa odaklı bir gelecek stratejisi bölgenin doğal, ekonomik ve beşeri kapasitesini dikkate almalı, bu kapasiteler arasındaki bağları kurarak sürdürülebilir bir kalkınma modeline zemin oluşturmaktadır.

- **Kapasitenin Kaybı**

Bölgenin doğal kapasitesinin zorlayan, giderek aşan kıyı turizmi ve bunun sebep olduğu sürekli artan yapılaşma ve genişleyen şehirlerin, kültür ve doğa odaklı bir planlama ile kontrol edilmesi ve turizm çeşitlenmesiyle dengelenmesi gerekmektedir.

Ayrıca koruma kurulları da dahil olmak üzere, tüm kurumlarda kültürel miras konusunda eğitimli uzman kadronun eksikliği göze çarpmaktadır. Bölgede özellikle arkeolog ve sanat tarihçileri başta olmak üzere yetişmiş iş gücünün istihdam edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Kalkınma

- **Geleneksel Değerlerin Canlandırılması**

Geleneksel ürünler, tasarım, üretim ve pazarlama teknikleriyle desteklenerek, bugünkü yaşam koşullarına uyarlanıp artı değere kavuşturulmalıdır. Günümüzde birçoğu çok az kişi tarafından ve ekonomik zorluklarla üretimine devam edilen geleneksel ürünlerin en önemlileri:

- Aydın'da 3 kişi tarafından üretilmekte olan efe çizmeleri	- Karacasu'da sıcak demircilik, dericilik ve toprak testi yapımı
- Yörük geleneğinin bir ögesi olan kıl çadır dokumacılığı	- Hasır örücülüğü, sepet örme
- Çine'de iki aile tarafından devam ettirilen cura saz yapımı	- Dokumacılık
- Osmanlı geleneği olan iğne oyası ve tel kırma	- Geleneksel yemekler
	- Süngercilik
	- Orman ürünleri

- **Turizm Çeşitlenmesi**

Ekonomik kalkınmanın bir diğer ögesi olarak, alternatif turizm faaliyetleri geliştirilmelidir. Ancak bu faaliyetler kültürü metalaştırmadan, kültürel mirasın evrensel değerini önde tutan, sürdürülebilir bir kültür turizmi anlayışıyla yürütülmelidir. Bu bağlamda teşvik edilebilecek faaliyetler;

- Kültür turizmi / Kültür yolları
- Antik turizm /Antik kentler rotası
- Deniz turizmi / Mavi tur
- Kırsal turizm / Yayla turizmi / Yeşil tur
- Termal turizm
- Spor turizmi
- İnanç turizmi

Katılım

Çalıştayda katılım başlığı altında  ne çıkan konu, halkın kültürel mirası sahiplenmesini, korumasını ve yaşıatmasını sağlayacak katılım mekanizmalarının geliştirilmesidir. Bu bağlamda çocuklardan başlayarak, eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Kültürel mirası korumanın ve gelecek nesillere aktarmanın ilk koşulu, kültürel değerlerin farkında olmak ve sahiplenmektir. Bu farkındalık ve sahiplenme ise ancak eğitim ve bilinçlendirme ile mümkün olabilir. Toplumun kültürel miras bilincini arttırmak için yapılabilecekler;

- Kentte yaşıayanların kentin kültürel değerleriyle buluşturulması
- Eğitimin ilk aşamalarından itibaren kültürel miras bilincinin yaratılması
- Hik ye kitabı, çizgi film gibi iletişim araçlarıyla kültürün çocuklara görünür kılınması
- Akademik düzeyde kültürel çalışmaların yoğunlaştırılması ve halka ulaştırılması

olarak sıralanabilir.

Kurgu

Kurgu başlığında, Altın   gen'in bir üst bakışla nasıl yorumlanması gerektiği, Altın   gen'i oluşturan   gelerin neler olduğu ve böyle bir kurgunun nasıl hayata geçirilebileceği tartışılmıştır.

- **Üst Bakış**

Doğu ile Batı arasında geçiş bölgesi olan Altın   gen'i kurgularken, Ege'nin doğusu ve batısının adalarla ve denizle olan ilişkisini kapsayacak bir kurgu yapılması gerekmektedir. Ayrıca karasal bir kurgulama ile denizleri odak alan bir kurgu ayrı ayrı d ş n lmeli; deniz ticareti, antik dönemlerde adalarla olan ilişkiler ile süngercilik ve tekne yapımı gibi ekonomik faaliyetler ikinci kategoride değerlendirilmelidir.

- **Altın   genin Kenarları**

Deniz, toprak/doğal kaynaklar ve kültürel varlıklar Altın   gen'in kenarları olarak düşünülebilir. Bu kurguda en çok  ne çıkan bileşen ise kültürel değerlerdir. Ayrıca bölgenin yeniden kültür öncelikli bir perspektifle kurgulanması, monokültür oluşumunun önüne

geçilmesi, Altın Üçgen'deki hiçbir ilde tek bir sektörün diğer tüm sektörleri yok etmemesi için gereken önlemler alınmalı; tüm kalkınma öğelerinin ekonomide dengeli bir şekilde yer alması sağlanmalıdır.

- **Katılımcı Örgütlenme**

Katılımcı bir örgütlenme modeli yeni bir bölgesel kurguda en önemli başlık olarak ortaya çıkmıştır. Altın Üçgen kurgusunu hayata geçirebilmek için kamu-yerel-sivil ve özel aktörler ile üniversitelerin yer aldığı katılımcı, sivil bir platforma gerek duyulmaktadır. Stratejik bir plan hazırlayacak olan bu üst örgütlenmenin her ilde oluşturulacak komisyonlarla ortak bir çalışma içinde olması, ayrıca GEKA ile de eşgüdümlü çalışmalara katılması gerekmektedir.

TEMEL STRATEJİLERDEN EYLEMLERE DOĞRU

Temel Strateji 1 **BEREKET YUMAĞI**

Kalkınma Senaryosu

Hedef 1: **Altın Üçgen Kalkınma Modelinin Geliştirilmesi**

Hedef 2: **Farklılık Yaratan Değerlerin Ekonomik Değere Dönüştürülmesi**

Hedef 3: **"Mavi ve Yeşil Kalkınma Vizyon Planı"nın Hazırlanması**

Temel Strateji 2 **KÜLTÜREL COĞRAFYA**

Etkileşim Köprüleri

Hedef 1: **Kültür ve Coğrafya İlişki Sistematığının Yeniden Kurgulanması**

Hedef 2: **Etkileşim Alanları Potansiyelinin Harekete Geçirilmesi**

Hedef 3: **"Kültürel Coğrafya Etkileşim Ağı" Çalışması Yapılması**

Temel Strateji 3 **ALTIN ROTALAR**

Farklılıkların Ekonomisi

Hedef 1: **"Altın Rotalar"ın ortaya çıkarılması**

Hedef 2: **'Altın Rotalar Kültür Ekonomisi Matriksi'nin geliştirilmesi**

Hedef 3: **"Altın Rotalar Rehberleri"nin geliştirilmesi**

Temel Strateji 4 **ETKİLEŞİM YÖNETİMİ**

İşbirliğinin Gücü

Hedef 1: **İşbirliği modelinin geliştirilmesi**

Hedef 2: **Kültür öncelikli kurumsal ve sektörel işbirliği etkileşim alanlarının saptanması**

Hedef 3: **"Altın Üçgen İşbirliği Yönetim Planı" hazırlanması**

Temel Strateji 1: BEREKET YUMAĞI; KALKINMA SENARYOSU

Ege Deniz kıyısı, ovalar, akarsular ve dağların öne çıkardığı Altın Üçgen, M.Ö. 3000'den beri zengin bir tarım ve öncü bir kültür ülkesi olarak anılmıştır. Bugün Aydın-Denizli-Muğla illerini kapsayan Altın Üçgen'in; doğal zenginlikleri, verimli toprakları, kültürel mirası, kentleri, köyleri, yaylaları, ovaları, yeraltı ve yerüstü kaynakları ile, bütün değerlerin iç içe geçtiği bir "bereket yumağı" olduğu söylenebilir. Binlerce yıllık değer katmanlarının barındırdığı potansiyelleri ortaya çıkarmak ise bu "bereket yumağının" anlaşılması ve akılcı bir şekilde yönetilmesi ile mümkündür.

Hedef 1-Altın Üçgen Kalkınma Modelinin Geliştirilmesi

Altın Üçgen kalkınma modeli; tarih boyunca bereketli bir tarım, deniz ve kültür bölgesi olarak öne çıkmış bölgenin doğal ve kültürel mirasının yeniden kültürel, toplumsal ve ekonomik zenginliğe dönüşmesini hedef almalıdır. Bu değerlerin Aydın-Denizli-Muğla ölçeğindeki kesimlerce ortak değer olarak ele alınarak bölgesel bir kalkınma modelinin hayata geçirilmesi ise, bölgesel bir işbirliği çerçevesinin oluşturulmasına bağlıdır.

Eylem 1: Altın üçgen kalkınma modelinin ilkelerini belirlemek

Altın Üçgen bölgesinde iç içe geçmiş dinamikleri ortaya çıkaracak yeni bir kalkınma modelinin, yerel değerlerin korunması, anlaşılması ve geliştirilmesine dayalı bir anlayışla kurgulanması gerekmektedir. Doğal ve kültürel değerlerin ortak politikalar çerçevesinde geliştirilip, özgün ekonomik dinamiklerinin ulusal ve uluslararası piyasalarla buluşturulması, bölge ölçeğinde ortak hareket etmeyi gerekli kılmaktadır.

Doğa ve kültür öncelikli bölgesel bir yaklaşımla, coğrafi çeşitliliğe dayalı kalkınma modelinin itici gücü yerel çeşitlilik olacaktır. Bu çeşitliliği harekete geçirecek en temel etken ise yerel yönetimler ve yerel girişimciliktir. Yerel yönetimlerin ve girişimcilerin, modelin oluşturulması ve uygulanmasında söz sahibi olması önemlidir.

Eylem 2: Kültür öncelikli potansiyel sektörleri ortaya koymak

Binlerce yıldır bir tarım ve kültür havzası olarak öne çıkan bölgenin geleneksel çeşitliliği, Akdeniz coğrafyasının ortaya çıkardığı eşsiz tarımsal ve kültürel değerlerin evrensel boyuta ulaştırılması ile yeniden zenginliğe dönüşecektir.

Altın Üçgen bölgesinin Karya döneminden beri en önemli ekonomik faaliyeti olan tarımın, arkeolojik ve kentsel dinamiklerle yeniden ilişkilendirilip, bir kültürel miras olarak bölge ölçeğinde yeniden kurgulanması gerekmektedir. Zeytincilik ve bağcılık gibi geleneksel faaliyetler, bu kültürel derinlikle yeniden ilişkilendirilerek, eşsiz evrensel değerler olarak yeniden konumlandırılmalı, artı değerın yerel halka kalması sağlanmalıdır.

Binlerce yıllık kültürel izlerin Altın Üçgen kapsamında kurgulandığı yeni bir kültür turizmi anlayışı, bölgenin arsa rantına dayalı tahrip edici turizm sürecini durduracak, bölge halkının dahil olduğu bir bilgi üretim sürecine dayandırılmalıdır.

Karya döneminde dünyanın en önemli mimari ve sanatsal tasarım faaliyetlerine sahne olmuş bölgenin, günümüzde tekstil ve başka alanlarda yeniden bir tasarım odağı olması düşünülebilir.

Eylem 3: Kalkınma senaryosunun aktörlerini belirlemek

Kalkınma senaryosunun aktörlerinin belirlenmesi ve kalkınma modelinin bu kesimlerin girdileriyle ayağa kaldırılması gerekmektedir.

Kalkınma senaryosunun ana aktörleri yerel değerlerin sahibi ve kullanıcısıdır. Köylü üreticiler, esnaf, zanaatçı, KOBİ'ler, yerel yönetimler, yerel çeşitliliğin ana aktörleri olarak kalkınma senaryosunun temel belirleyicileridir.

Diğer yandan da kalkınma faaliyetlerini bölgesel ölçekte destekleyecek olan Kalkınma Ajansı ve ulusal politikaları belirleyecek ilgili Bakanlıklar da yerel çıkarların korunması ve yönetilmesi sürecinde eşgüdüm haline çalışmalıdır.

Eylem 4: Kapasite geliştirme programlarını hayata geçirmek

Altın Üçgen kalkınma modelinin ana ilkelerinden yola çıkılırsa, doğal ve kültürel çeşitliliğe dayalı, yerel katılım ve girişimciliğin itici gücü olduğu bir sistemin geliştirilmesi için yerel kesimlerin bu hedefler doğrultusunda bilinçlendirilmesi ve kapasitesinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Bölgedeki ekonomik aktörlerin, Altın Üçgen'in ortak değerlerini algılaması ve benimsemesi, artı değer potansiyelinin bu eşsiz ve evrensel nitelikli ortak mirası korumak ve geliştirmekten geçtiğini anlamasını sağlayacak bilinçlendirme çalışmaları önceliklidir.

Kapasite geliştirme sürecinde temel oyuncuların örgütlenme yoluyla bölgesel ölçekte ortak hareket etmenin mekanizmalarını hayata geçirmesi ve bölgesel rekabet anlayışını ortak değerlerin ortak yönetimine dayandırması gerekmektedir. Altın Üçgen kurumlarının ise bölgesel işbirliği mekanizmalarını hayata geçirecek kapasiteye ulaşması gerekmektedir.

Hedef 2-Farklılık Yaratan Değerlerin Ekonomik Değere Dönüştürülmesi

Altın Üçgen'in ekonomik değerleri, coğrafi ve kültürel farklılıklar üzerine kurgulanmalıdır. 5000 yıllık bir birikimden üretilecek hizmet ve ürünlerin dünya ile buluşturulması senaryosu kapsamında, bilimsel ve girişimci güçlerin işbirliğine dayalı araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Eylem 1: Farklılık analizini yapmak

Altın Üçgen'in farklılık analizini yapmak, bölgenin sahip olduğu özgün tarımsal, kentsel, arkeolojik, endüstriyel, geleneksel yaşam kültürü mirasının kalkınma hedefleri doğrultusunda ekonomik değerinin anlaşılması ve kurgulanmasıdır.

Kıyıda denizcilik, ovada tarımcılık, dağda ise hayvancılık ile uğraşmış Karya insanının yarattığı kültürler, Altın Üçgen bölgesinde derin izler bırakmıştır. Öncü tasarımlar üretmiş kentleşme geleneği, cam ve mermer işlemeciliği, denizcilikte gemi üretimi, balıkçılık, ovalarda zeytinyağı ve şarap üretimi, dağlarda hayvancılık, bu işlerle ilişkili çömlekçilik, dokumacılık, ahşap mobilya üretimi gibi faaliyetler, bölgenin güçlü tarihsel kimlik öğeleridir. Bu değerlerden günümüze kadar süzölmüş izlerin ve faaliyetlerin barındırdığı ekonomik potansiyelin ortaya çıkarılması ve özgün ekonomik değerlerin üretilmesi gerekmektedir.

Eylem 2: Fark yaratan girişimci dinamiği ortaya çıkarmak

Yerel değerlerden ulusal ve uluslararası piyasalara yönelik özgün hizmet ve ürünlerin geliştirilmesi, bölgenin girişimci gücüne dayanır. Çoğu zaman usta çırak yoluyla aktarılan geleneksel bilgiler, kurumsallaşma eksikliği yüzünden kaybolmaktadır. Geleneksel üretim bilgilerinin günümüz şartlarında ürüne dönüşmesi için geliştirilen çözümlerin arasında bulunan ABİGEM gibi mekanizmaların, bölge ölçeğinde öne çıkarılacak ortak doğal ve kültürel değerlerin üzerine inşa edilmesi gerekmektedir. Aile işletmeciliğini kurumsallaştırıp özgün değerlerin sürekliliğini sağlayacak olan bu çözümler, Altın Üçgen'in en önemli dinamiğini ortaya çıkaracaktır.

Altın Üçgen'in fark yaratan değerlerini geleceğe taşıyacak girişimci dinamiğin, bölgesel ölçekte bir politika kapsamında desteklenmesi ve yönetilmesi gerekmektedir. Altın Üçgen'in özgün değerleri ile bu dinamiğin arasındaki ilişkilerin kurulması amacıyla, üniversiteler, sanayi ve ticaret odaları, meslek örgütleri ve yerel yönetimlerden oluşan bir mekanizmanın hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Eylem 3: Fark yaratan ürün geliştirme atölyeleri ve tasarım stüdyoları düzenlemek

Geçmişten süzülerek günümüze kadar ulaşan ve kimlik değeri taşıyan kültürel değerlerin ve faaliyetlerin, çağdaş ihtiyaçlara cevap verecek şekilde yeniden yorumlanması, piyasa değeri olan ürünlere dönüştürülmesi, bu değerlerin sürekliliğini sağlayacak ve bölgesel kalkınmaya katkıda bulunacak, yeni istihdam alanları yaratacaktır. Denizli'nin tekstil faaliyetleri, Aydın'ın gıda sanayisi, Muğla'nın tarımsal üretimi, tasarım ve marka stratejisi ile artı değer ekonomisinin ana girdileri olabilir.

Bu bağlamda meslek okulları ve üniversitelerde ARGE ve tasarım programları yürüterek, gençlere yeni beceriler ve meslekler kazandıracak atölyelerin kentsel dinamikler çerçevesinde kurgulanması gerekmektedir. Bu faaliyetlere yerel yönetimler, kaymakamlıklar, sanayi odaları ve İŞKUR'un katılması yoluyla çok ortaklı proje gruplarının oluşturulması gerekir.

Eylem 4: Pazarlama kanallarını geliştirmek

Bölgenin ekonomik değeri lerinin Altın Üçgen imajına dayandırılması, bölgesel ölçekte geliştirilecek bir tanıtım ve pazarlama stratejisini gerekli kılmaktadır. Altın Üçgen imajının tüm kesimlere doğru anlatılması ve ekonomik dinamizmin tarihsel derinliğinin algılanması, bölgenin farklılıklarını tarihsel süreçte anlamlı kılacak ve bunlara olan talebi arttıracaktır. Bunu başarmak için ise ekonomik üretimle coğrafya arasındaki bağı n kurulması gerekmektedir.

Altın Üçgen'in değeri lerini tanıtma ve pazarlama faaliyetlerinin bölge içinde, ülke bütününde ve uluslararası boyutta yapılandırılması amacıyla, Aydın-Muğ la-Denizli'nin sanayi ve ticaret odalarının ortak tanıtım ve pazarlama programları geliştirmeleri, ulusal ve uluslararası piyasalarda bölge imajı ile ö ne çı kmaları gerekmektedir.

Hedef 3-Mavi ve Yeşil Kalkınma Vizyon Planı'nın Hazırlanması

Altın Üçgen'in yerel çeşitliliğinde yatan potansiyelleri harekete geçirecek kalkınma vizyon planının, kıyı-ova-dağ arasındaki zıtlıkları aşacak bütünsel bir strateji çerçevesinde ele alınması gerekmektedir.

Eylem 1: Kültür öncelikli kalkınma forumu düzenlemek

Kültür öncelikli kalkınmanın ana stratejilerinin belirlenmesi için, kalkınma senaryosunun ana aktörlerinin beklentilerini doğru analiz etmek gerekmektedir. Bu amaçla, Aydın-Denizli-Muğ la'daki STK'lar, meslek odaları, üniversiteler, sanayi ve ticaret odaları, halk ve gençlerle kültür öncelikli kalkınma forumu düzenleyerek bölgesel kalkınma vizyon planının bütün kesimlerin beklentilerini uzlaştıracak şekilde kurgulanması sağlanmalıdır.

Eylem 2: Altın Üçgen ortak vizyonu belirlemek

Aydın-Denizli-Muğ la'yı kapsayan Altın Üçgen'in ortak vizyonunu ortaya koymak için, bütün kesimlerin bölgeye yönelik vizyonlarının analiz edilmesi ve ortak vizyonun uzlaşma yoluyla elde edilmesi gerekmektedir. Bu çalış ma, tüm kesimlerin Altın Üçgen'in ortak değeri lerine ilişkin bilgi sahibi olmasını gerekli kılmaktadır. Sürecin öncelikle bir bilgilendirme aşaması ile başlayıp, ardından da kesimlerin vizyonlarını paylaşması ile devam edecek şekilde yapılandırılması gerekmektedir.

Eylem 3: Mavi Yeşil Kalkınma Vizyon Planını hazırlamak ve tüm kesimlere açıklamak

Bölgenin zıtlıklarından yeni dinamikleri ortaya çıkaracak olan Mavi Yeşil Kalkınma Vizyon Planı, bölgedeki bütün kesimlerin beklentileri ve ortak vizyonu üzerine kurgulanmalıdır. Altın Üçgen'in kıyı dinamikleri ile iç kesimlerini ortak kalkınma stratejisi çerçevesinde bütünleştirecek vizyon planı, bölgenin çeşitliliğinde yatan gerçek potansiyelini harekete geçirmelidir.

Temel Strateji 2: KÜLTÜREL COĞRAFYA; ETKİLEŞİM KÖPRÜLERİ

Altın Üçgen bölgesi, coğrafi özelliklerin binlerce yılda şekillendirdiği kültürel mirasın, özgün bir kültürel coğrafyadır. Bu açıdan bakıldığında, bölgenin tarih öncesine dayanan ve Greko-Romen uygarlıklarını etkilemiş zengin kültürel mirası, coğrafyası ile bütünsel bir şekilde ele alındığı takdirde anlaşılabilir ve değerlendirilebilir. Kalkınma dinamiklerinin temelini oluşturacak olan bu bütünselliğin sağlanması için, doğa ve kültür arasındaki etkileşim ilişkilerinin, coğrafi, kurumsal ve ekonomik olarak yeniden kurgulanması gerekmektedir.

Hedef 1-Kültür ve Coğrafya İlişki Sistematiğinin Yeniden Kurgulanması

Altın Üçgen bölgesinin ana öğeleri olan Ege Denizi kıyı bandı ve adalar, iç kesimlerdeki dağlar ve bunların beslediği akarsular ve havzalar, havzaların etrafındaki bereketli tarım ovaları, farklı koşullarda hayatta kalma mücadelesi veren insanın ürettiği farklı kültürlere sahne olmuştur. Kıyı seviyesinden dağlardaki yüksekliklere kadar uzanan geniş ve çelişkili coğrafyada çeşitli yaşam ve kentleşme kültürlerinin izlerini görmek mümkündür.

Bu çelişkili coğrafyanın ürettiği kültürel değerlerin, bölge bütününde yeniden konumlandırılması ve anlamlandırılması, bölgenin kimlikli kalkınma dinamiklerinin zemini ortaya çıkaracaktır.

Eylem 1: Kültürel topografya atlasını hazırlamak

Altın Üçgen'in barındırdığı kültürel değerlerin, coğrafya bağlamında algılanması ve kalkınma dinamikleri ile ilişkilendirilmesi için, bölgenin ekolojik, kültürel, arkeolojik, tarımsal değerlerinin topografik olarak saptandığı bir kültürel topografya atlasının hazırlanması gerekmektedir. Bu çalışma sayesinde, bölgesel kültürel coğrafya etkileşim analizi yapılabilecektir.

Böylesi karmaşık bir çalışma, farklı uzmanlıkların ve kurumların bölgesel ölçekte yapacakları veri toplama ve envanter çalışmalarına dayandırılmalıdır. Kültürel topografya atlası çalışması uzun soluklu bölgesel bir işbirliği programına dayandırılmalı ve sonuçlandırıldığında geniş kitlelerce ulaşılabilir ve dijital ortamlarda kullanılabilir olmalıdır.

Eylem 2: Kültürel coğrafya doğa-kültür etkileşim akslarını ortaya çıkarmak

Altın Üçgen'i tanımlayan doğa-kültür etkileşim aksları, bölgenin önemli akarsuları, dağları, kıyı şeridi ve ovaları olarak öne çıkmaktadır. Bu bereketli akslar boyunca insanoğlu yaşam mücadelesi verirken, özgün yaşama kültürü değerleri üretmiştir. Günümüze miras olarak kalan bu değerler ve ekonomik faaliyetler gelecek kurgusunun temelini oluşturmalıdır.

Bu bağlamda, Altın Üçgen **doğa-kültür etkileşim aksları**:

- Ege Denizi kıyısı ve adalar: Aydın, Muğla, Yunan adaları
- Aydın Dağları, Menteşe Dağları, Beşparmak Dağları, Bozdağ, Babadağ, Kazıklıdağ: Aydın, Denizli, Muğla kentleri, kırsal yerleşimleri
- Büyük Menderes Havzası: Denizli, Nazilli, Aydın, Söke, ilçeler ve köyler
- Dalaman Çayı: Gölge Dağ'dan beslenip Sarıgerme'de dökülür
- Tavas Vadisi, Acıpayam, Milas, Çivril Ovaları
- Bafa Gölü, Köyceğiz Gölü ve diğer sulak alanlar

Doğa-kültür etkileşim akslarının ortaya çıkarılması, bölgenin değerlerinin idari sınırların ötesine geçen bir bakış açısıyla, bölgesel ölçekte anlaşılması, korunması ve yönetilmesini sağlayarak, gelecek stratejilerinin zeminini ortaya çıkaracaktır.

Eylem 3: Kültürel coğrafya çeşitliliğini bölge ölçeğinde tanımlamak

Altın Üçgen bölgesinin coğrafi çeşitliliğinden doğan kültürel çeşitliliği, özgün kültürel coğrafya alanları tanımlamaktadır. En önemli antik kentlerin, bereketli tarım ovalarının, tarihi yerleşimlerin bulunduğu bu kültürel coğrafyalar, Altın Üçgen'in kimliğini oluşturmaktadır.

Kültürel coğrafya alanlarının saptanması, koruma ve kullanma ilkelerinin belirlenmesi, örgütlenme ve yönetim modeline kavuşturulması gerekmektedir. Kültürel coğrafya çeşitliliğinden örnekler aşağıdaki gibidir:

- **Ege Denizi kıyı kültürü coğrafyası:** limanlar, kıyı yerleşimleri, denizcilik, balıkçılık, turizm faaliyetlerinin hakim olduğu bölgede doğal kaynakların baskıdan korunması öne çıkmalıdır.
- **Dağ yerleşimleri kültür coğrafyası:** yörük köyleri, hayvancılık faaliyetleri, tarım, geleneksel yaşam kültürünün öne çıktığı bölgelerde tarım ve kültürün ortak bir miras olarak yaşatılması konusu vurgulanmalıdır.
- **Ova kültürü coğrafyası:** tarım mirası, kırsal yerleşimler, kırsal mimarlık mirası gibi değerler bir bütün olarak korunmalı, yerel biyolojik çeşitlilik öne çıkarılmalıdır.
- **Karya kültür coğrafyası:** antik kentler, anıtların hâkim olduğu bu kültür coğrafyasının doğa ve yaşayan kırsal yerleşimler ile bütünlük içinde korunması ve anlaşılması gerekmektedir.
- **Hellenistik kültür coğrafyası:** antik kentler ve anıtların öne çıktığı kültür coğrafyasında tarihin izleri coğrafya ve tarihi kırsal yerleşimler ile bir bütün olarak korunup anlaşılmalıdır.
- **Roma yerleşimleri kültür coğrafyası:** antik kentler ve anıtların öne çıktığı kültür coğrafyasında tarihi izler coğrafya ve kırsal yerleşimler ile bir bütün olarak korunup, anlaşılmalıdır.
- **Beylik dönemi kültür coğrafyası:** beylik dönemi yerleşimleri, anıtlar, kaleler coğrafya ile ve yaşayan kent dokularıyla bütünlük içinde korunup günümüz dinamikleri ile ilişkilendirilmelidir.

- **Osmanlı kültür coğrafyası:** Osmanlı dönemi yerleşimleri, anıtlar, kaleler, çarşılar, mahalleler coğrafya ile bütünlük içinde ele alınıp günümüzün kent kimliğinin yapıtaşları olarak korunmalı ve canlı tutulmalıdır.

Eylem 4: Kültürel coğrafya etkileşim senaryosunu yazmak

Altın Üçgen'in kültürel mirasını coğrafi dinamikler bütününde ele alan bir etkileşim senaryosu, doğa ve kültür öncelikli kalkınma dinamiklerini harekete geçirecektir. Tarım, tarıma dayalı küçük sanayi, kültür turizmi, eko turizm, arkeo-tarım, geleneksel zanaatlar gibi faaliyet alanları, kültürel coğrafyanın bütünselliği bağlamında kurgulanıp bölge bütününde ortak bir politikayla geliştirilmelidir.

Altın Üçgen'in kentleşme dinamikleri de bu senaryonun bir parçası olarak belirli ilkelere dayandırılmalıdır. Kültürel coğrafyanın özgünlüğü ve bütünselliği koruma altına alınmalı, koruma, kullanma, tasarım ilkeleri Altın Üçgen bütününde geliştirilmeli ve benimsenmelidir. Kültürel coğrafya çerçevesi, su ve atık yönetim, havza koruma politikalarının da altlığını oluşturabilir.

Hedef 2-Etkileşim Alanlarının Potansiyelini Harekete Geçirmek

Kültür ve coğrafya etkileşim alanları özgün kültürel değerlere, yerleşim dokularına, ekonomik faaliyetlere ve yaşama kültürüne sahiptir. Doğa ve kültür öncelikli kalkınma politikaları bu alanların özelliklerine göre şekillendirilmelidir. Öncelikle ise, bu alanların bölge bütünündeki konumu öne çıkarılarak anlaşılması ve yönetim modelinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Eylem 1: Etkileşim bölgelerinin yönetim modelini geliştirmek

Özgün coğrafi ve kültürel özellikleri bir bütün olarak barındıran kültürel coğrafya etkileşim alanlarını paylaşan kesimlerin, ortak yönetim modeli etrafında sorumluluk alması gerekmektedir. Kültürel coğrafya alanlarının yerel yönetimler, içinde yaşayan halk ve koruma uzmanlarının işbirliği çerçevesinde koruma ve kullanma ilkelerinin belirlenmesi gerekmektedir. Etkileşim bölgeleri yönetim modelinin temel bileşenleri için öneriler:

- Evrensel değerlerin ortaya çıkarılması
- Koruma ilkelerinin belirlenmesi
- Halkın ihtiyaçlarının analiz edilmesi
- Kullanma ilkelerinin belirlenmesi
- Ekonomik potansiyelinin analiz edilmesi
- Ekonomik potansiyelinin harekete geçirilmesi

Bütün bu başlıkların, ilgili tüm kurumların eşgüdümünü sağlayacak ve kamu-özel finansman modellerini geliştirecek ortak bir yönetimle ele alınması gerekmektedir.

Eylem 2: Etkileşim alanlarını anlaşılır kılmak

Kültürel coğrafya etkileşim alanlarının derin tarihsel bağlamda algılanması ve anlaşılması, çok boyutlu bir tanıtım ve kültür turizmi politikası ile ilişkilendirilmelidir. Her bir kültürel coğrafya alanında, değerler bütünü kitlelere iletecek bir arşiv ve müzecilik politikası geliştirilmelidir.

Etkileşim alanlarının yerel değerlerinin anlaşılması ve paylaşılmasını sağlayacak bir eğitim programının yerel kesimlerin katılımı ile kurgulanması ve hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu alanların ana öğeleri olan antik yerleşimler, kentsel yerleşimler, köyler, atölyeler, üretim odakları sürecin parçası olarak dahil edilmeli ve birbiriyle ilişkilendirilmelidir.

Eylem 3: Etkileşim bölgelerini kalkınma hedefleri ile ilişkilendirmek

Etkileşim alanlarını Altın Üçgen değerler sistematığının temel ögesi olarak kullanarak, ekonomik kalkınma bağlamında sektörel dinamiklerle ilişkilendirilmesi sağlanmalıdır. Evrensel değerlerin korunması ilkesinden yola çıkarak, gerekli koruma ve yeniden işlevlendirme politikaları hayata geçirilmelidir.

Tarım, tarıma dayalı küçük sanayi, kültür turizmi, eko turizm faaliyetlerinin bu alanlarda planlı bir şekilde, yerel kimlik değerini güçlendirecek şekilde hayata geçirilmesi için kamu-özel işbirliği mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Hedef 3-‘Kültürel Coğrafya Etkileşim Ağı’ Çalışması Yapılması

Kültürel coğrafya etkileşim alanlarının korunması ve geliştirilmesini sağlayacak işbirliği mekanizmaları, ağ sistematığına dayandırılmalıdır. İşlevsel ağların belirli temalar etrafında kurgulanması ve alanların ekonomik dinamiğini tetikleyecek program ve projelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Eylem 1: Kültürel coğrafya ağlarının farklılık yaratan temalarını belirlemek

Kültürel coğrafya alanları, coğrafya özelliklerinin şekillendirdiği özgün kültür alanları olmaları itibarıyla, belirli temaları doğal olarak öne çıkarmaktadırlar. Yukarıda önerdiğimiz kültürel coğrafya alanları doğrultusunda;

- Ege Denizi	- Roma
- Dağ yerleşimleri	- Aydınöğulları ve
- Tarım kültürü	Menteşeoğulları
- Karya	- Osmanlı
- Hellen	

gibi temalar öne çıkmaktadır. Bu temalara ilave olarak, tarımsal ürünler, sanayi faaliyetleri etrafında da temalar önerilebilir.

Eylem 2: Odakların arasında proje odaklı işbirliği ağları oluşturmak

Kültürel coğrafyaları tanımlayan odakların belirlenmesi ve işbirliği ağlarında birbiriyle ilişkilendirilmesi, doğa ve kültür öncelikli gelişme dinamiklerini tetikleyecek program ve projelerin hayata geçirilmesini sağlayacaktır.

Kültürel coğrafyaların odakları; yerel yönetimler, üniversiteler, köyler, araştırma kuruluşları, STK'lar, üreticiler, ticaret odakları olarak tanımlanabilir. Her bir tematik ağ, bu öğelerin sistematik işbirliği kapsamında oluşturulmalı ve işlevsel hale getirilmelidir.

Eylem 3: Kültürel coğrafya etkileşim ağını kurumsallaştırmak

Kültürel coğrafya etkileşim ağlarının proje odaklı işbirliği temelinde kurumsallaşmasını sağlarken, tematik alana bağlı olarak Aydın-Denizli-Muğla bütününde yerel yönetimler, üniversiteler, sanayi ve ticaret odaları, kalkınma ajansı, meslek odaları, yerel girişimcilerin bir araya getirilmesi gerekmektedir.

Örneğin, tekstil temalı bir kültürel coğrafya işbirliği ağının Buldan'daki dokumacıları, üniversiteyi, tasarım şirketlerini ve bir tekstil müzesini bir araya getirmesi beklenebilir.

Eylem 4: Kısa ve uzun vadeli program ve projeleri harekete geçirmek

Kültür öncelikli program ve projelerin kısa ve uzun vadeli kurgusunun yapılması, tematik ağlar kapsamında örgütlenmesi ve finansmanının sağlanması gerekmektedir. Program ve projelerin amacı:

- Altın Üçgen işbirliği dinamiklerini ortaya çıkarmak,
- Bölgesel değerlere ortak yönetim anlayışını getirmek,
- Bölgesel değerlerin kalkınma potansiyelini ortaya çıkarmak,
- Yeni finansman modellerini uygulamak,
- Kamu-yerel-sivil-özel işbirliği teşvik etmek olmalıdır.

Temel Strateji 3: ALTIN ROTALAR; FARKLILIKLARIN EKONOMİSİ

Altın Üçgen'in binlerce yıllık tarihi ve kültürel değerlerinin sınırları aşan bütünsel bir bakış açısıyla kurgulanmasını sağlayacak bir "Altın Rotalar Politikası", bölgenin sahip olduğu farklılıkların ekonomik potansiyelinin belirli temalar etrafında ortaya çıkarılmasını sağlayacaktır. Altın rotaların ortaya çıkarılması ve bölgesel ölçekte yönetilmesi, ekonomik dinamiklerin yönünü de belirleyecektir.

Hedef 1- "Altın Rotalar"ın Ortaya Çıkarılması

Altın Üçgen bölgesinin tarih öncesinden bugüne kadar akan binlerce yıllık birikimleri ve izlerinin bölgesel ölçekte bir kurguya bağlanarak, algılanır, anlaşılır ve yaşanır kılınması sağlanmalıdır. Bu kurgular, aynı zamanda belirli alanlarda ihtiyaç duyulan girişimci dinamikleri de yönlendirecektir.

Eylem 1: Altın Üçgenin temalarını belirlemek

Altın Üçgen'in kültür turizmi politikalarının ana aksını yönlendirecek temaları, bölgenin özgün ekolojik ve kültürel değerlerini öne çıkarmalıdır. Ele alınabilecek tema önerileri:

- Mavi ve Yeşil Rota
- Antik Kentler Rotası
- Tanrıların Rotası
- Mitolojinin Rotası
- Filozofların Rotası
- Göçerlerin Rotası
- İpek Yolu Rotası
- Herodot'un Karyası
- Dokumanın Rotası
- Zeytin Rotası
- Şarap Rotası
- Termal Rotası
- Şifa Rotası
- Otların Rotası
- Köylerin Rotası

Eylem 2: Tematik rotaları kurgulamak

Tematik rotaların kurgulanması amacıyla, rotaları oluşturan öğelerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu öğeler antik kentler, yerleşimler, doğal oluşumlar, müzeler, kurumlar, tarihi çarşılar olabilir.

Antik rotalar, belirli temaların bütün boyutlarını birbiriyle ilişkilendirecek bir kurguya sahip olmalıdır. Örneğin çeşmi bülbül üretimi, hammadde temininden başlayıp tasarım ve üretim aşamasına kadar gitmeli ve aynı zamanda bölgenin sanayi mirasını da algılanır kılmalıdır. Benzer şekilde dokuma rotasının, yünün elde edilmesinden başlayıp nihai ürünün ortaya çıkmasına kadar uzanan süreci anlaşılır hale getirmelidir.

Eylem 3: Altın rotaları yönetmek

Altın rotaların anlaşılır, ulaşılabilir, yaşanabilir olmasını sağlayacak uygulamaları belirli başlıklar altında toplamak mümkündür:

- Çevre düzenleme
- Restorasyon
- Aydınlatma
- İletişim / Tanıtım
- Konaklama
- Yiyecek, içecek, dinlenme
- Eko-turizm

Altın Rotaların kent merkezleri, tarihi çarşılar, kırsal yerleşimler ve müzeler ile entegrasyonu sağlanarak çok boyutlu şekilde kurgulanması gerekmektedir. Bu kurguyu yönetecek mekanizmanın yerel yönetimler, üniversite, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve yerel girişimcilerin birlikteliğine dayandırılması gerekir.

Eylem 4: Altın rotaları çok boyutlu tanıtmak

Altın Rotaların tanıtım politikasının, Altın Üçgen bölgesini öne çıkaracak bir stratejiye bağlanması ve Aydın-Denizli-Muğla illerindeki kurumların işbirliğine dayandırılması gerekir. Bölgesel ölçekte kurgulanacak rotalar, her bir ilin ilgili yerel yönetimleri, turizm sektörü temsilcileri, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri'nin işbirliği içinde yönetilmelidir.

Hedef 2- "Altın Rotalar Kültür Ekonomisi Matrisi"nin Geliştirilmesi

Altın Rotalar politikası sadece belirli gezi güzergâhlarının düzenlenmesi gibi dar bir hedefi ele almamaktadır. Tematik bir kurgu içerisindeki bütün ekonomik faaliyetlerin planlanmasına olanak sağlayan, kültür öncelikli kalkınmayı hedefleyen bir gelişim yaklaşımıdır.

Eylem 1: Ekolojik, kültürel, ekonomik değerlerin etkileşim alanlarını saptamak

Altın Rotaların ekolojik, kültürel ve ekonomik değerlerinin etkileşim alanlarının saptanması amacıyla, Altın Rotalar Kültür Ekonomisi Matrisi'nin geliştirilmesi gerekmektedir. Matris, çok boyutlu etkileşim alanlarını öne çıkararak, yeni gelişim ve yatırım alanlarına işaret edecektir.

Altın Rotalar Kültür Ekonomisi Matris Çerçevesi

	Ekoloji	Arkeoloji	Tarihi yerleşimler	Tarım	Zanaat / Sanayi
Güzergâhlar	Ekolojik rotalar: dağ, kıyı, ova	Karya, Hellen, Roma, Filozoflar, Mitoloji,	Hellen rotası, Roma rotası, Beylik dönemi rotası, Osmanlı rotası	Zeytin rotası, şarap rotası, antik tarımın rotası	Dokumanın rotası, cam sanatının rotası
Kültür turizmi	Kırsal yerleşimler rotası	Arkeoparklar	Kent müzeleri, ev pansiyonculuğu, çarşılar	Tarım mirası müzeleri, köy müzeleri, antik tarımın yeniden canlandırılması	Geleneksel üretim merkezleri/atölyeler Sanayi müzeleri
Tasarım	Eko turizm tasarımları, kamp alanları, bilgilendirme ve yönlendirme levhaları, kültürel coğrafya kimliği	Arkeolojik alanların 3D modellenmesi ve rekonstrüksiyonu, arkeoloji müzelerinin tasarımı	Yeniden işlevlendirme, kentsel tasarım, kamusal alanların düzenlenmesi	Ürün geliştirme, marka geliştirme (özellikle zeytincilik ve şarapçılık) Antik ürünleri yeniden geliştirmek	Geleneksel ürünlerden yeni tasarımlar, moda tasarımında Karya desenleri, takı tasarımı Sanayi komplekslerinin yeniden işlevlendirilmesi

Eylem 2: Etkileşim alanlarının ekonomik potansiyelini saptamak

Matriks analizinin öne çıkardığı etkileşim alanları, yeni yatırımların yönlendirilmesi gereken gelişim alanlarını öne çıkarmaktadır. Ekolojik ve kültürel mirasın rotalar çerçevesinde ele alınması, belirli tematik güzergâhları öne çıkaracaktır. Örneğin Karya, Hellen, Roma yerleşimlerini temel alan kültür güzergâhlar, her bir temanın çok boyutlu iletişimini sağlayan bir kurguya bürünmelidir. Bu güzergâhlarda müzeler, kırsal yerleşimler ve ilgili zanaatçı atölyeleri de bulunmalıdır. Bölgedeki turizm yatırımları bu kurguya göre planlanmalıdır.

Altın Rotalar Kültür Ekonomisi Matriksi, eko turizm, arkeo parklar, arkeo tarım, moda tasarımı, takı tasarımı, ev pansiyonculuğu, sanayi mirasının kültür amaçlı işlevlendirilmesi gibi faaliyet alanlarına işaret etmektedir.

Eylem 3: Çok disiplinli işbirliği zeminleri oluşturmak

Etkileşim alanlarının ekonomik potansiyelinin, farklı uzmanlıklardan kişilerin bir araya getirilerek oluşturulacak ARGE ve proje grupları tarafından saptanması gerekir. Proje gruplarında yer alması gereken kesimler:

- Girişimciler
- Yerel yönetimler
- Esnaf
- Turizm yatırımcıları
- Üniversite

Hedef 3-‘Altın Rotalar Rehberleri’nin Geliştirilmesi

Altın Üçgen bölgesinin ekonomik potansiyelini belirli temalar etrafında kurgulayıp tetikleyecek Altın Rotalar politikasının uygulamaya yönelik ilkeleri, çeşitli hedef kitlelere Altın Rotalar Rehberleri yoluyla aktarılmalıdır. Altın Rotalar Rehberleri, bölgede kültür öncelikli faaliyet gösteren tüm kesimlerin ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanmalıdır.

Eylem 1: Hedef kitlenin ihtiyaçlarını belirlemek

Altın Rotalar Rehberleri; Altın Üçgen bölgesinde yatırım yapacak kesimleri, kültür turizmi yatırımcılarını, yerel girişimcileri, yerel yönetimleri, halkı, tarihi eser kullanıcılarını ve aile işletmelerini hedeflemelidir. Tüm bu kesimler, doğa ve kültür öncelikli yeni ekonomik faaliyetler bağlamında, Altın Üçgen’in değerlerinin korunması ve kullanılmasında önemli sorumluluklar yüklenmiştir. Bu kesimlerin beklentileri ve ihtiyaçlarını anlamak, sağlıklı bir planlama yapmak açısından önemlidir.

Eylem 2: Altın Rotalar Rehberlerinin ilkeleri: farklılık yaratmanın rehberi

Altın Rotalar Rehberleri, Altın Üçgen'in farklılıklar üzerine kurulu değerleri ve dinamiklerini öne çıkaracak kesimlere yol göstermelidir. Rehberlerin özellikle Altın Üçgen ölçeğinde kurumsal işbirliklerine yol gösterecek nitelikte olması beklenmelidir.

Eylem 3: İşbirliği rehberleri

- Altın Rotalar Kültür Turizmi Rehberi,
- Farklılık Yaratan Yerel Girişimciler Rehberi,
- Altın Üçgen İşbirliği Yerel Yönetimler Rehberi
- Altın Rotalar Koruma İşbirliği Rehberi
- Altın Rotalar Mavi ve Yeşil Rehberi
- Altın Rotalar Farklılığın Tasarımı İlkeleri Rehberi
- Altın Rotalar Kırsal Miras Rehberi

Eylem 4: Altın Rotaların yerel liderlerini belirlemek

Altın Rotaların çok boyutlu yönetimi, gündeme getirilmesi, tanıtılması, kurumlarla eşgüdümünün sağlanması amacıyla Altın Rotalar Yerel Liderlerinin belirlenmesi ve bölgesel sistematik çerçevesinde konumlandırılması gerekmektedir.

Temel Strateji 4: ETKİLEŞİM YÖNETİMİ; İŞBİRLİĞİNİN GÜCÜ

Altın Üçgen'in bereketinin ekonomik güce dönüştürülmesi, bu bereketin bölgesel ölçekte yönetilmesine bağlıdır. Üç ilin ortak hareket etmesi ile elde edilecek sinerji sayesinde, Altın Üçgen'in ekonomik üretim gücü özgün bölgesel değerlerin korunması ve geliştirilmesi üzerine kurgulanarak, yeni kalkınma dinamiklerini gerçekleştirecektir. Bilgiye dayalı hizmet sektörlerinin gitgide ağırlık kazanacağı bir artı değer ekonomisini, mevcut tarımsal, kültürel ve endüstriyel dinamiklerin üzerinde kurgulanması mümkündür.

Hedef 1-İşbirliği Modelinin Geliştirilmesi

Bölgesel değerlerin, Aydın-Denizli-Muğla'daki kesimlerce ortak değer olarak algılanması ve yönetilmesi, illerin sınırlarını aşan bir işbirliği sistematüğini gerekli kılmaktadır. Kurgulanacak işbirliği sistematüğü çerçevesinde, kalkınmaya güç veren bütün kesimlerin ortak hedefler doğrultusunda hareket etmesi sağlanmalıdır.

Eylem 1: Aydın-Denizli-Muğla etkileşim çerçevesini belirlemek

Aydın-Denizli-Muğla işbirliği çerçevesinin ana aktörleri aşağıdaki kesimlerdir:

- Yerel Yönetimler: il, ilçe, belde belediyeleri, köyler
- Valilikler
- Üniversiteler
- Ticaret ve Sanayi Odaları
- STK'lar
- İlgili bakanlıkların il müdürlükleri
- Kalkınma Ajansı

Kurulacak olan işbirliği modelinin, birbirinden kopuk coğrafya zıtlıklarını aşacak şekilde kurgulanması gerekmektedir. Kıyı – ova – yükseklik ilişkilerini ortak kurgu çerçevesinde aşmak ve ortak sinerjiyi yakalamak için işbirliği ağlarının akılcı bir şekilde sistematüğe dahil edilmesi gerekmektedir.

Eylem 2: Doğa ve kültür öncelikli proje alanlarını belirlemek

İşbirliği modeli çerçevesinde bölgedeki bereket yumağını güce dönüştürecek sistematüğün kültürel coğrafyalar bağlamında ele alınması faydalı bir yaklaşım olacaktır. Her bir kültürel coğrafyada öne çıkan özgün değerlerin birbiriyle etkileşimin program ve projeler sayesinde canlandırılması ve Altın Rotalar kurgusuna dahil edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, önerilen bazı alt bölgeler aşağıdaki gibidir:

- **Meandros Havzası:** Havza boyunca biyolojik çeşitliliğe dayalı doğal tarımın geliştirilmesi yönünde projeler geliştirilmelidir.
- **Bafa Gölü-Koçarlı-Milas:** Aydın ve Muğla'da ortak zeytincilik faaliyetlerinin geliştirilmesi ve markalaşması, artı değerlerin üreticiye kalması; antik kent ve

kırsal yerleşimin bütünlüğüne dayalı kültür turizminin geliştirilmesi ve ev pansiyonculuğunun geliştirilmesi.

- **Yaratıcılık Üçgeni:** Denizli (cam üretimi, Hierapolis), Denizli kırışhane bölgesi, Buldan (dokuma), Buldan Moda Tasarımı Meslek Yüksek Okulu, Aphrodisias / Karacasu (antik heykeltçilik atölyesi)'dan oluşan bölgede tasarım atölyeleri desteklenmeli ve özel sektör ile tasarım faaliyetleri arasında işbirliğı programları geliştirilmelidir.
- **Karya Üçgeni:** Kaunos, Muğla, Milas, Bodrum Müzesi, Kos, Rodos, Datça, Gökova (Ula)'yı içine alan alt ölçekli altın üçgen bölgesi, Karya mirasının en özgün izlerinin algılandığı bir bölge olup, aynı zamanda Karya şarapçılığının antik merkezi olan Knidos'u da içermektedir. Geleneksel Muğla sivil mimari dokusu (Akyaka, Gökova, Ula), Dalyan'daki kaya mezarlar, Milas'taki Karya izleri, Bodrum Müzesi'ndeki Karya vurgusu, Knidos'ta yeniden canlandırılabilir antik şarapçılık mirası, Yunan adalarıyla ortak bir tarihi mirasın bulunduğu bölge, M.Ö. 3000'lerden günümüze varlık göstermiş uygarlıkların kültürel dokusunun katmanlar halinde yaşanabileceğı bir bölgedir.

Eylem 3: Finansman modellerini belirlemek

Kamu-özel sektör işbirliğine dayalı yeni finansman modellerinin bölgesel ölçekte geliştirilmesi gerekmektedir. Söz konusu kesimler proje bazlı olarak bir araya gelmelidir. Ayrıca bölgenin sanayi ve turizmden elde ettiğı gelirin, kültür öncelikli işbirliğı projelerini harekete geçirmek için bir tetikleyici olarak kullanılmasının formülü geliştirilmelidir.

Hedef 2-Kültür Öncelikli Kurumsal ve Sektörel İşbirliğı Etkileşim Alanlarının Saptanması

Aydın-Denizli-Muğla ortak doğal ve kültürel değerlerin ortak bir havza yönetimi mantığıyla korunması ve yönetilmesi gerekmektedir. İller arasında kurumsal ve sektörel işbirliklerinin kurulması en öncelikli konudur.

Eylem 1: Değerlerin ortak korunması

İl sınırlarını aşan ortak doğal ve kültürel değerlerin korunması ve yönetilmesi amacıyla işbirliğı ağlarının geliştirilmesi gerekmektedir:

Menderes Havzası: Denizli, Nazilli, Aydın, Söke, ilçeler ve köyler

Ege Denizi Kıyısı: Aydın ve Muğla illeri, ilçeleri ve köyleri

Bafa Gölü: Aydın ve Muğla, ilgili ilçeler ve köyler

Dalaman Çağı ve Köyceğiz Gölü: Muğla ve ilçeleri, köyleri

Dağlardaki biyolojik ve kültürel çeşitlilik: Dağ köyleri

Doğal değerler; yoğun yapılaşma, sanayi ve turizm baskısından dolayı önemli ölçüde kaybolmaktadır. Özellikle akarsuların ortak yönetimle korunması, tarım alanlarının ve biyolojik çeşitliliğin korunması ve kültürel dokunun korunması gibi konular bölge ölçeğinde yerel yönetimler ve bilim insanlarının işbirliğini gerekli kılmaktadır. Ortak değerler etrafında “alan yönetimi” mantığı ile birden fazla belediyenin bir araya gelmesi önemlidir.

Eylem 2: Kurumsal ve sektörel işbirliği sistemiğini kurgulamak

Bölgenin stratejik hizmet ve üretim sektörlerinde bölge ölçeğinde sinerjiyi yakalamak amacıyla, sektörel işbirliği sistemiğini kurgulamak gerekmektedir. Özellikle il belediyeleri ve sanayi odaları arasında yapılacak işbirliklerine üniversiteler ve yerel girişimcilerin de dahil edilmesi ve yenilikçi yaklaşımların öne çıkarılması önemlidir.

Eylem 3: İşbirliği ağı ve projeler yönetim merkezini kurmak

Doğa ve kültür öncelikli bölgesel ölçekteki program ve projelerin yönetim merkezinin kurulması gerekmektedir. Merkezde kültür öncelikli ve farklılık yaratan kısa ve uzun vadeli projelerin belirlenmesi, bütün kesimlerin arasındaki eşgüdümün sağlanması, yenilikçi fikirlerin geliştirilmesine yönelik atölyelerin düzenlenmesi ve yeni finansman modellerinin belirlenmesi çalışmalarının yürütülmesi gerekmektedir.

Hedef 3- “Altın Üçgen İşbirliği Yönetim Planı” Hazırlanması

Altın Üçgen İşbirliği Yönetim Planı, çok katılımlı bir süreç içerisinde geliştirilip hazırlanmalıdır. İşbirliği modelinin belirlenmesi, yaratılacak refahın bölge içinde paylaşımı gibi konular işbirliği planının önemli bileşenleri olmalıdır. İşbirliği Yönetim Planı’nı hazırlayacak kurumsal mekanizmanın belirlenmesi gerekmektedir.

Eylem 1: İşbirliği modelini belirlemek

Bölgesel gücün yönetimi, havza yönetimi veya bölge yönetimi modellerine paralel bir şekilde kurgulanmalıdır. Altın Üçgen’in özel konumuna uygun bir planın içermesi gereken bileşenler aşağıdakilerdir:

- Bölgesel etkileşim
- Ortak mirasın yönetimi
- Kültürel coğrafyaların korunması ve yönetilmesi
- Havzaların ve kıyılarının korunması
- Bilgi toplumu
- Özgün değerlerin artı değeri
- Kurumsal işbirliği kapasitesi
- Yerel girişimci dinamikler
- Altın Üçgen imajı
- Ortak bölge vizyonu

Eylem 2: Yönetim planı komisyonunu kurmak ve hazırlamak

Aydın, Denizi ve Muğla illerinin yerel yönetimleri, valilikleri, STK'ları, Sanayi ve Ticaret Odaları ve üniversitelerin temsilcilerinin bir komisyonda bir araya gelip süreci koordine etmesi gerekmektedir.

Eylem 3: Yönetim planını paylaşmak

Altın Üçgen İşbirliği Yönetim Planı'nın ilgili bütün kesimler ile paylaşılması ve kamuoyuna açıklanması gerekmektedir. Özellikle de üniversitelerde Altın Üçgen Yönetim Planı'nın tanıtımı önemlidir. Planın dönemsel olarak değerlendirilmesi ve revize edilmesi, program ve projelerin sonuçlarının ölçülmesi gerekmektedir.